

ŒEVK-NÂME-İ HASAN (İNCELEME-METİN)

Sami AYDIN

(Yüksek Lisans Tezi)

Eskişehir, 2017

ŒEVK-NÂME-İ HASAN (İNCELEME-METİN)

Sami AYDIN

T.C.

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eskişehir, 2017

T.C.

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTİSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sami Aydın tarafından hazırlanan **Şevk-nâme-i Hasan (İnceleme-Metin)** başlıklı bu çalışma **17.01.2017** tarihinde Eskişehir Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin ilgili maddesi uyarınca yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, Jürimiz tarafından **Türk Dili ve Edebiyatı** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

Üye

Üye

ONAY

.../ .../ 2017

(İmza)

Prof. Dr. Hasan Hüseyin ADALIOĞLU

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi hükümlerine göre hazırladığımı, bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu aşamalarında bilimsel etik ve ilke kurallarına uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla taranmasını kabul ettiğimi ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim. Yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması halinde ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Sami AYDIN

ÖZET

ŞEVK-NÂME-İ HASAN (İNCELEME-METİN)

AYDIN, Sami

Yüksek Lisans-2017

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. İsmet ŞANLI

Türk edebiyatının en köklü, uzun soluklu ve zengin dönemi olarak bilinen Klâsik Türk Edebiyatı, özellikle bu dönemde yetişen şair, yazılan eserler ve ortaya konulan türler bakımından oldukça zengin bir dönemdir. Bu dönem edebiyatında görülen türlerden biri de “kişilerin, başlarından geçen olayları ve bu olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini doğrudan ya da kurmaca unsurlarla zenginleştirerek kendi ağızlarından anlattıkları eserlerin ortak adıdır” şeklinde tanımlanan *sergüzeşt-nâme*'dir. Bu türde yazılmış eserlerden biri de şair Hasan'ın mesnevî nazım şekliyle kaleme aldığı *Şevk-nâme*'sidir. Şimdiye kadar gün yüzüne çıkarılmayan bu eserin incelenmesi, şairin ve eserinin edebiyat ve kültürümüze olan katkısının tespiti bakımından önemlidir.

Bu çalışmada, öncelikle sergüzeşt-nâmeler hakkında bilgi verilmiş, akabinde Hasan mahlasını kullanan şairler tespit edilmiş, *Şevk-nâme*'den hareketle şair Hasan'ın edebiyatımızdaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde *Şevk-nâme*'nin şekil ve muhtevâ özellikleri üzerinde durulmuş; tezin son aşamasında eserin çevriyazı metni verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hasan, Şevk-nâme, Sergüzeşt-nâme

ABSTRACT

HASAN'S ŒEVK-NÂME (TEXT-ANALYSIS)

AYDIN, Sami

Master Degree-2017

Department of Turkish Language and Literature

Field of Old Turkish Literature

Supervisor: Doç. Dr. İsmet ŒANLI

Classical Turkish literature, known as the most rooted, long-winded and rich period of Turkish literature, is a particularly rich period, especially in terms of poets who grew up in this period, written Works and revealed species. One of the species seen in literature of this period is a *SergüzeŒt-nâme* defined as “the common name of artifacts that people that people describe in their own mouths by enriching the events leading to them and their feelings and thoughts about these events directly or by means of fiction elements”.

A work left to us from this period is the sergüzeŒt-nâme called *Œevk-nâme*, which was taken by the poet Hasan in the form of mesnevî verse. The examination of this work which has not been brought up to the present day is important for the determination of the contribution of the poet and his work to the literary and our culture.

In this study, firstly, information about sergüzeŒt-nâmes was given. Then poets using the Hasan pseudonym were identified and trying to determine the place of poet Hasan in our literature with movement from the work. In the second part of the work, the form and content features of *Œevk-nâme* are emphasized; at the end of the thesis, the transcriptional text of the work was given.

Keywords: Hasan, Œevk-nâme, SergüzeŒt-nâme

İÇİNDEKİLER

ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	ix
KISALTMALAR	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ	1
1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA SERGÜZEŞT-NÂME	1
1. BÖLÜM	8
1.1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA “HASAN” MAHLASINI KULLANAN ŞAİRLER	8
1.1.1. Hasan Çelebi	8
1.1.2. Baba Hasan	8
1.1.3. Kâtip Hasan	9
1.1.4. Hasan Çelebi	9
1.1.5. Hasan Efendi	9
1.1.6. Hasan Mehmed Han	9
1.1.7. Kınalızâde Hasan Efendi	9
1.1.8. Hasan Efendi	10
1.1.9. Egercizâde Hasan Efendi	10
1.1.10. Burinî Hasan Efendi	10
1.1.11. Hasan Paşa	10
1.1.12. Hasan Çelebi	10
1.1.13. Hasan	11
1.1.14. Hasan	11
1.1.15. Hasan Erdeşir	11
1.1.16. Hasan Hüsami	11
1.2. ŞAİR HASAN’IN HAYATI	12
2. BÖLÜM	14
ŞEVK-NÂME-İ HASAN	14
2.1. ŞEVK-NÂME-İ HASAN’IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	14

2.1.1. Adı	14
2.1.2. Türü ve Nazım Şekli	14
2.1.3. Yazılış Tarihi	14
2.1.4. Beyit Sayısı	15
2.1.5. Nüshaları	15
2.1.6. Aruz Vezni	16
2.1.6.1. Vasl	16
2.1.6.2. İmâle	17
2.1.6.3. Med (İmâle-i memdûde)	18
2.1.6.4. Zihaf	19
2.1.7. Kafiye	20
2.1.7.1. Mücerred Kafiye	20
2.1.7.2. Mürdef Kafiye	21
2.1.7.3. Mukayyed Kafiye	22
2.1.7.4. Müesses Kafiye	23
2.1.7.5. Kafiye Kusurları	24
2.2. ŞEVK-NÂME-İ HASAN'IN MUHTEVÂ ÖZELLİKLERİ	27
2.2.1. Eserin Tertibi ve Başlıklara Göre İçeriği	27
2.2.1.1. Tevhîd	28
2.2.1.2. Hikâyet-i der-münâcât	28
2.2.1.3. Der-sebeb-i inşâ-ı makâle	29
2.2.1.4. Matla'-ı dâsitân	30
2.2.1.5. Der-sıfat-ı şeb	31
2.2.1.6. Der-sıfat-ı rûz	31
2.2.1.7. Bâz-geşten-i mahbûb ez-seyrân	31
2.2.1.8. Mehcûr-şuden-i 'âşık be-mekr-i agyâr	32
2.2.1.9. Bahâriyyât	33
2.2.1.10. Müstecâb-şuden-i da'vet-i 'âşık	33
2.2.1.11. Hâtîme	34
3. BÖLÜM	35
3.1. METİN	35
SONUÇ	89
KAYNAKÇA	90

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (آ)	a, ā	ش	ş
ا (أ)	a, e, ı, i, u, ü	ص	ş
ء	’	ض	d, z
ب	b, p	ط	t
پ	p	ظ	z
ت	t	ع	’
ث	s	غ	g
ج	c, ç	ف	f
چ	ç	ق	k
ح	h	ك	k, g, ñ
خ	h	ل	l
د	d	م	m
ذ	z	ن	n
ر	r	و	v, o, ö, u, ü, ū
ز	z	ه	h, a, e
ژ	J	ی	y, ı, i, ī, ā
س	s		

KISALTMALAR

a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tez
AKMB	: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
b.	: bin/ ibn
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı
C.	: cilt
çl.	: çelebi
H.	: hicrî
haz.	: hazırlayan
KTB	: Kültür ve Turizm Bakanlığı
M.	: milâdî
s.	: sayfa
S.	: sayı
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: yayını/yayınları
yt.	: yazılış tarihi

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının tarihî gelişimine bakıldığında yetkin ve zengin bir geçmişe sahip olduğu görülür. Klâsik Türk edebiyatının her açıdan gelişip olgunlaştığı dönem 16. yüzyıldır. Bu asırda sanatçıya ve şiire ilgi artmış dolayısıyla sanatla ilgili kitlesi genişlemiştir. Klâsik edebiyat döneminde yetişen şahsiyetler, gerek manzum gerek mensur biçimde ortaya koydukları eserleriyle Türk edebiyatının gelişmesine önemli düzeyde katkı sağlamışlardır.

Bu dönemde yetişen şahsiyetlerden biri de bu çalışmanın inceleme alanını oluşturan ve bu güne kadar hakkında herhangi bir çalışma yapılmayan *Şevk-nâme* şairi Hasan'dır. Eserden hareketle 15. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Hasan da *Şevk-nâme*'siyle şiir alanında klâsik edebiyat tarihindeki yerini almıştır.

Bu tezin amacı, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Hacı Mahmud Efendi, No: 3745 arşiv numarasıyla kayıtlı olan ve tek nüshası bulunan şair Hasan'ın *Şevk-nâme* isimli mesnevisi ve gerek tarih kitaplarında gerekse bu güne kadar yapılan araştırmalarda hakkında hiçbir bilgiye ulaşılamayan Hasan ile ilgili bilgi vermek; *Şevk-nâme*'nin çeviriyazı metnini hazırlayıp şekil ve muhteva yönünden incelemektir.

Şevk-nâme'nin incelenmesiyle elde edilen bulguların sergüzeşt-nâme alanında yapılacak olan başka çalışmalara katkı sağlamasını, çalışmamızda eksik veya yanlışlarımız varsa hoşgörü ile karşılanmasını umarız.

Yüksek lisans çalışmamız süresince yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. İsmet ŞANLI'ya teşekkürü borç bilirim.

Hem lisans hem de yüksek lisans öğrenimimde yanımda olan ve değerli bilgilerinden faydalandığım değerli hocam sayın Prof. Dr. Ahmet KARTAL'a teşekkürlerimi sunmak isterim.

Yine çalışmam esnasında maddî manevî desteklerini benden esirgemeyen, bu yolda ilerlememi sağlayan babam ve anneme, aileme, arkadaşlarıma ve bilhassa İmran Yıldız İLKAN'a teşekkür ederim.

Sami AYDIN

Eskişehir, 2017

GİRİŞ

1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA SERGÜZEŞT-NÂME

Farsça “ser” (baş) ile “güzeşten” (geçmek) fiilinden oluşan “sergüzeşt” sözcüğünün sözlük anlamı “serüven, birinin başından gelip geçen şey”¹ demektir. “sergüzeşt-nâme”, sergüzeşt sözcüğünün Farsça “nâme” (mektup, kitap, mecmua) ile birleşmesinden meydana gelen bir birleşik kelimedir. Edebiyat terimi olarak sergüzeşt-nâme, “kişilerin, başlarından geçen olayları ve bu olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini doğrudan ya da kurmaca unsurlarla zenginleştirerek kendi ağızlarından anlattıkları eserlerin ortak adıdır”² şeklinde tanımlanabilir.

“Daha çok mesnevî nazım şekliyle, bazen de manzum-mensur karışık olarak yazılan sergüzeşt-nâmelerde mesnevînin yanı sıra kasîde, gazel, muhammes, terci-i bend, müsemmen, kıta ve rubâî gibi nazım biçimleri de kullanılmıştır.”³

Sergüzeşt-nâmeler kurmaca ve hâtırat şeklinde ikiye ayrılır. Bu konuda Tavukçu’nun tasnifi şu şekildedir:

“Hâtırat özelliği gösteren ve gerçek hayat hikâyesine dayanan eserlerde şairin yolculukları, başından geçen aşk, sürgün, hastalık gibi olaylarla kendi dönemi hakkındaki görüşleri, zamandan şikâyetleri, yolculukları esnasında çektiği sıkıntılar, geçtiği yerlerde gördükleri ve özellikle maceraları dile getirilir. Bazen şairin hayatındaki bir olay, bazen de hayatının tamamı konu edilir. Daha ziyade şairlerin kendi ağızlarından nakledilen sergüzeşt-nâmelerin anlatımında tekdüzeliği gidermek ve üslûbu renklendirmek amacıyla zaman zaman -ana konuyla bir ilgi kurarak- farklı içerik ve üslûptaki metinlere de yer verilir. Münazara, mev’iza, nasihat-nâme, hezliyyât, hicviyye, şitâiyye, berfiyye, temmûziyye, sûr-nâme, methiye, sâkî-nâme gibi türler de sergüzeşt-nâmelerde müstakil bölümler halinde bulunur. Ayrıca çeşitli kurgu unsurlarının kullanıldığı, olağanüstü motifler, kurmaca aşk hikâyeleri ve çeşitli anlatım teknikleriyle zenginleştirilerek edebî bir üslûp yakalama yoluna gidildiği de olur. Ancak bu eserlerin tamamında olaylar şairin hayatından bazı izler taşır. Kurmaca sergüzeşt-nâmeler ise daha çok mecâzî veya hakîkî aşkı konu alır. Bunlar mecâzî ve temsilî anlatıma yer vermeleri bakımından edebî yönden daha zengindir.”⁴

¹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2008, s. 941.

² Orhan Kemal Tavukçu, “Sergüzeşt-nâme”, *TDVİA*, C. XXXVI, TDV Yay., İstanbul, 2010, s. 559.

³ Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559.

⁴ Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559.

Kurmaca sergüzeşt-nâmeler “-şairin yaşamından esinlenmekle birlikte-kurmaca unsurlar içermeleri nedeniyle gerçek yaşamla olan bağlantıları büyük ölçüde eserin çerçevesini oluşturan hikâyeden ibarettir. Bu eserlerde şairlerin yaşadıkları hâdiseler, eserlerin konusu için yalnızca hareket noktasıdır.

Bu grupta yer alan sergüzeşt-nâmelerde şairler, ya başlarından geçen bir aşk serüvenini hareket noktası olarak belirleyip kurmaca unsurlarla zenginleştirerek okuyucuya aktarmışlar ya da kendi duygu ve düşünce dünyalarını kurmaca aşk hikâyeleriyle dile getirmişlerdir... Olay örgüsü, çeşitli anlatım teknikleri gibi kurgusal özelliklere sahip olan bu eserler, iki kahramanlı aşk mesnevîleriyle benzerlik gösterirler. Bir farkla, bu eserlerde âşık-ma’şûk ilişkisinde âşık, daima sergüzeşt-nâmenin şairidir ve eser onun dilinden aktarılır. Konuyla ilgili ayırıcı diğer bir husus ise anlatılan kurmaca hikâyelerin şairin hayatından izler taşımasıdır.”⁵

Klâsik Türk edebiyatında yer alan çeşitli türler arasında, konu, içerik ve işleyiş bakımından bazı benzerlikler bulunmaktadır. Şairlerin hayat hikâyelerini ve yaşadıkları hâdiseleri -kurmaca veya hâtırat şeklinde- ele alan sergüzeşt-nâmeler de diğer edebî türlerle kimi açılardan benzerlik gösterir. Sergüzeşt-nâmelerde anlatım olarak klâsik ve modern teknikler bir arada kullanılmıştır. Tasvir, tahkiye, özetleme, sahneleme, diyalog, iç monolog gibi anlatımların hayat hikâyeleri üzerine kurulması sergüzeşt-nâmelerin benzer özellikler taşıyan başka edebî türlerle karıştırılmasına yol açmıştır. Ayrıca bazı edebî türlere ait örneklerin sergüzeşt-nâmelerde yer alması veya o türle -yukarıda belirtildiği gibi- konu ve işleyiş bakımından benzerlik göstermesi de bu karışıklığın bir sebebidir.⁶

Bu konuyla ilgili Tavukçu’nun değerlendirmesi şu şekildedir:

“Klâsik Türk edebiyatında hem bir üslûbu hem edebî bir türü karşılayan hasbihaller bu türe en yakın metinlerdir. Hasbihallerde şairler kurmaca hikâyelerden yararlanarak kendi duygularını ve düşüncelerini dile getirirler. Sergüzeşt-nâmeler zaman zaman seyahât-nâmelerin bir parçası telakki edilmişse de gezilip görülen yerler hakkında bilgi verilmesi seyahât-nâmeleri farklı kılar. Vatandan veya sevilen birinden ayrılmayı konu edinen firak-nâmeler de türe yakın eserler kabul edilebilir. Özellikle çocukların ve gençlerin ölümü, bir devlet büyüğünün bulunduğu mevkiden

⁵ Halûk Gökalp, “Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Adana, 2006, s. 7-8.

⁶ Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559; Ayrıntılı bilgi için bk. Gökalp, *a.g.t.*, s. 9-16.

ayrılması, azledilmesi ve öldürülmesinin anlatıldığı küçük manzumeler, ağıtlar da firak-nâme adıyla anılmaktadır. Bu durumda söz konusu eserlerin otobiyografik örneklerini sergüzeşt-nâmelerin -ayrılık konusunu ele alan- bir alt kolu olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.”⁷

Klâsik Türk edebiyatı döneminde sergüzeşt-nâme türünde yazılan ilk eser, Diyarbakırlı Halilî'nin 1471-72 yılında kaleme aldığı *Firkat-nâme* isimli aşk mesnevîsidir. Bu dönemde yazılan ikinci sergüzeşt-nâme ise Cemâlî'nin Arnavutluk'a dair gözlemlerini anlattığı, 1478-81 yılları arasında yazıldığı tahmin edilen *Der Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ü Zarûret ü Mülâzemet* isimli mesnevîsidir.⁸

Yapılan çeşitli araştırmalar neticesinde Türk edebiyatı sahasında yazılan yirmi bir sergüzeşt-nâme tespit edilmiş ve literatüre kazandırılmıştır. Yapılan bu çalışmalar ve farklı kaynakları kullanarak sergüzeşt-nâmeler ile ilgili hacimli bir doktora tezi hazırlayan Halûk Gökâlî'nin de çalışmasından⁹ hareketle Türk edebiyatında yazılan sergüzeşt-nâme türü eserler arasında -*Şevk-nâme*'nin yerini belirleyecek- çeşitli benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiş ve sınıflandırılmıştır.

Gökâlî, çalışmasının ikinci bölümünde sergüzeşt-nâmeleri biçim ve içerik özelliklerine göre birçok başlık altında değerlendirmiştir. Bu çalışmada ise *Şevk-nâme*'nin Türk edebiyatındaki yerinin belirlenebilmesi için bütün sergüzeşt-nâmelerin içerikleri incelenmiş, Gökâlî'nin de yaptığı çalışmadan elde edilen bilgiler doğrultusunda bu eserler içeriklerine göre farklı gruplara ayrılmıştır. Yapılan gruplandırma şu şekildedir:

Şairin başından geçen olayların ve dönemsel/toplumsal durumların anlatıldığı sergüzeşt-nâmeler:

Cemâlî'nin Arnavutluk'a dair genel gözlemlerini ve başından geçen olayları anlattığı *Der-Beyân-ı Meşakkat-i Sefer ü Zarûret ü Mülâzemet*, Macuncu-zâde Mustafa'nın Malta'da çektiği esaret yıllarını ve 16. yy. toplum hayatına dair verdiği bilgileri içeren *Sergüzeşt-i Esîrî-i Malta*, Karaçelebi-zâde Abdülaziz'in yaşadığı Kıbrıs sürgününden dolayı içinde bulunduğu psikolojik durumları anlattığı *Gülşen-i Niyâz*, Varvarî Ali Paşa'nın çocuk yaşta devşirildiği Bosna'dan ayrı geçen kırk üç yılını ve Osmanlı Devleti'nin siyasi tarihini anlattığı *Makâlât-ı Varvarî Ali*, Kâtib

⁷ Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559.

⁸ Bkz. Gökâlî, *a.g.t.*, s. 18/33-83.

⁹ Bkz. Gökâlî, *a.g.t.*

Osman'ın çocukluk yıllarından yaşlılık yıllarına kadar başından geçen önemli olayları anlattığı ve 18. yy. Osmanlı toplum hayatı hakkında çeşitli bilgiler verdiği *Sergüzeşt-nâme-i Kâtib Osman*, Kânî'nin anılarını anlattığı ve toplumsal eleştiri yaptığı *Hasb-ı Hâl-i Hod*, Mîr Ali'nin başından geçen bir olayı anlattığı ve dönemin sosyal, ekonomik yapısı hakkında bilgi verdiği *Sergüzeşt-i Hakîr-i Pür-Taksîr Mîr Ali Rıza el-İstolçevî*, Bayburtlu Zihnî'nin memuriyeti sırasında yaşadığı olayları anlattığı ve Osmanlı devlet sistemini eleştirdiği *Sergüzeşt-nâme-i Zihnî* ve Mehmed Rifat'ın doğumundan 1887 yılına kadar başından geçen olayları anlattığı ve dönemin tarihî ve siyasî gelişimini hakkında bilgi verdiği *Efsâne-i İbret* adlı eserlerdir.¹⁰

Şairin başından geçen olayların anlatıldığı ve belli bir bölümünde aşk serüvenlerinin de işlendiği sergüzeşt-nâmeler:

Şirvanlı Sevâdî'nin gençlik yıllarından yaşlılık çağına kadar yaşadığı olayları, başından geçen aşk hikâyesini ve dönemin tarihî hâdiselerini anlattığı *Hâl-nâme-i Sevâdî*, Rumelili Zaiî'nin küçüklüğünden yaşlılık yıllarına kadar başından geçen olayları anlattığı ve farklı bir bölüm halinde aşk konusunu işlediği *Kitâb-ı Sergüzeşt-i Zaiî*, İsmail Beliğ'in yaşadığı yolculuğu, bu esnada başından geçen bir aşk hikâyesini ve azledilişini anlattığı *Sergüzeşt-nâme-i Fakîr be-Azîmet-i Tokat*, Keçeci-zâde İzzet Molla'nın yaşadığı Keşan sürgününü, başından geçen bir aşk hikâyesini, bir başka aşk hikâyesini ve 19. yy. taşra hayatı hakkında bilgi verdiği *Mihnet-Keşân* ve Koniçeli Kâzım Paşa'nın doğumundan on altı yaşına kadar yaşadığı olaylar ve başından geçen aşk serüvenlerini anlattığı *Sernüvişt-nâme-i 'Âcizî* adlı eserlerdir.¹¹

Sadece aşk üzerine yazılan sergüzeşt-nâmeler:

Diyarbakırlı Halilî'nin gençlik yıllarında başından geçen bir aşk hikâyesini anlattığı *Firkat-nâme-i Halilî*, Tâcî-zâde Câfer Çelebi'nin gençlik yıllarında yaşadığı aşktan esinlenerek yazdığı *Heves-nâme*, Hamîdî-zâde Celilî'nin yaşadığı aşkı anlattığı *Hecr-nâme*, Enderunlu Fâzıl'ın yaşadığı aşk serüvenlerini anlattığı *Defter-i 'Aşk ve Receb Dâî*'nin kırklı yaşlarındayken başından geçen platonik bir aşk macerasını anlattığı *Nevhatü'l-'uşşâk* adlı eserlerdir.¹²

Aşk konulu sergüzeşt-nâmeler arasında içerik yönünden *Firkat-nâme*'yle benzerlik gösteren eserler, *Hecr-nâme* ve *Heves-nâme*'dir. Bu benzerlik şüphesiz

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 18, 22-27, 30-32.

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 20-21, 25, 28-29.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 17-20, 24-25, 27-28.

Firkat-nâme'nin Türk edebiyatında yazılan ilk sergüzeşt-nâme olmasından kaynaklanmaktadır. Halilî yazdığı bu eserle kendinden sonra gelen şairleri etkilemiş doğal olarak şairler bu etkileşimleri ister istemez eserlerinde yansıtmışlardır.¹³

Firkat-nâme'de, şairin arkadaş tavsiyesi üzerine başka şehre gitmesi, bir mahalde dolaşırken güzele âşık olması, dostunun âşığa yardım etmeye çalışması, sevgiliye mektup yazılması, ümitlerin yitirilmesi, sabah rüzgârının sevgiliye mektup götürmesi, sonuçta sevgiliyle birkaç günlük kavuşmanın ardından ayrılmaları vs. *Heves-nâme* ve *Hecr-nâme*'de de geçmektedir. Görüldüğü üzere *Firkat-nâme*'nin bu eserler üzerinde etkisi azımsanmayacak derecededir.¹⁴

Aynı şekilde, bu eserin *Şevk-nâme*'nin de üstünde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Zira *Fikat-nâme*'de güzele duyulan sevgiden dolayı çekilen keder, bu durumdan dolayı Allah'a yakarma, sevgilinin bulunduğu yeri terk edip İstanbul'a gitme ve burada bir yıl geçirme, baharın verdiği coşkunluk sırasındaki ruh hali vs. gibi olaylar aynı şekilde *Şevk-nâme*'de de işlenmiştir. Fakat bu eserde sevgili, *Firkat-nâme* ve diğer iki eserlerde anlatılan sevgiliden farklıdır. Diğer eserlerde sevgili zalim, önce kınayan, azarlayan daha sonra âşığı kabul eden bir kişi iken, *Şevk-nâme*'de sevgili daha pasif haldedir ve azarlama, aşağılama gibi şeyleri rakipler (sevgilinin dostları) yapmaktadır.

Hecr-nâme'de geçen sinek-Anka, karga-Anka gibi birbirine oldukça zıt karşılaştırmalar, *Şevk-nâme*'de Dîv-Hûr, taş-gevher, zulmet-nûr, zerre-hurşîd şeklinde karşımıza çıkar. Bu tarz kullanımların bu iki eserde yer alması dikkat çekicidir. Fakat ortada büyük bir fark vardır. *Hecr-nâme*'de bu tarz karşılaştırmaları sevgili yaparken *Şevk-nâme*'de rakipler yapar. Aynı şekilde *Firkat-nâme*'de de geçen, âşığın sevgiliye mektup yollaması durumu *Şevk-nâme*'de tam tersidir. Burada sevgili âşığa pişmanlığını dile getiren bir mektup yazmaktadır. Yine *Firkat-nâme*, *Heves-nâme* ve *Hecr-nâme*'de hatif, mektubun kişiselleştirilmesi/uçup gitmesi, gözyaşlarıyla dertleşmek, sabah rüzgârının konuşması/mektup götürmesi, gönlün konuşması, rüyada sevgilinin ölümsüzlük suyu sunması, Hurrem-âbâd, çiçeklerin kişiselleştirilmesi, gül, bülbül, çiçekler, bulut ve su ile sohbet etmek, bülbülün gazel

¹³ Gökalp, *a.g.t.*, s. 82.

¹⁴ Muhteva için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 35-38.

okuması gibi kurmaca unsurlar ile hikâye anlatılmıştır. *Şevk-nâme*'de ise yer yer mübalağalı anlatımların haricinde bu tür unsurlara yer verilmemiştir.¹⁵

Şevk-nâme'yi aşk üzerine yazılan diğer sergüzeşt-nâmelerden ayıran en önemli yönü, eserin sonunda bir kavuşmanın gerçekleşmesidir. Diğer sergüzeşt-nâmelerde genellikle, âşık mahbûbuna kavuşur, birkaç gün iyi vakit geçirdikten sonra sevgili tarafından terk edilir veya çeşitli sebeplerden (ölüm, birinin araya girmesi vs.) dolayı ayrılık gerçekleşir. *Şevk-nâme*'de ise âşık mahbûbuna kavuşur ve sonsuza dek birlikte kalacaklarına dair birbirlerine söz verirler. Diğer eserlerdeki sonlarla kıyaslandığında *Şevk-nâme*'de bir kavuşmanın gerçekleşmesi kayda değer bir farklılıktır.

Bu incelemelerden hareketle *Şevk-nâme*'nin de diğer eserler gibi *Firkat-nâme*'den belli bir ölçüde etkilendiği söylenebilir. Fakat daha çok gerçekçi bir üslûpla yazılması, sevgilinin âşiğâ daha yumuşak olması, sonuçta kavuşmanın gerçekleşmesi gibi durumlar *Şevk-nâme*'yi bu eserlerden ayıran en büyük etkenlerdir.

Bütün bu benzerlik ve farklılıkların yanı sıra Hasan, eserinde başından geçen aşkı ikinci bir şahıs üzerinden anlatmıştır. Bu yönüyle *Şevk-nâme*'yi aşk üzerine yazılan sergüzeşt-nâmeler kategorisine dâhil etmek doğru bir tespit olacaktır. Bu yönüyle eser, klâsik Türk edebiyatında gerçek olaydan hareketle yazılmış sergüzeşt-nâmeler arasındaki yerini almış olacaktır.

Sergüzeşt-nâmeler ve bunlara benzeyen türlerde tespit edilebilen eserleri, müellif ve yazılış tarihlerine göre kronolojik olarak şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Diyabekirli Halilî (ö. 1485), *Firkat-nâme* (yt. 1471/72).
2. Cemâlî (ö. 1510), *Sefer-nâme* (yt. 1478).
3. Tâcî-zâde Câfer Çl. (ö. 1514), *Heves-nâme* (yt. 1493).
4. Hamîdî-zâde Celilî (ö. 1569/70), *Hecr-nâme* (yt. 1509).
5. Şirvanlı Sevâdî, *Hâl-nâme-i Sevâdî* (yt. 1540).
6. Rumelili Zaiî (ö. 1557), *Kitâb-ı Sergüzeşt-i Zaiî* (yt. 1543/44).
7. Mâcuncu-zâde Mustafa, *Sergüzeşt-i Esîrî-i Malta* (yt. 1598/99).

¹⁵ Muhteva için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 87-95, 169-170.; Eserlerin geniş incelemesi için bkz. Gökalp, *a.g.t.*, s. 33-617.

8. Karaçelebi-zâde Abdülaziz (ö. 1657), *Gülşen-i Niyâz* (yt. 1636'dan sonra).
9. Varvarî Ali Paşa (ö. 1647), *Makâlât-ı Varvarî Ali* (yt. 1642'den sonra?).
10. Receb Dâ'î¹⁶ (ö. 1659/60), *Nev-hatü'l-uşşâk* (yt. 1649).
11. İsmâil Belîğ (ö. 1730), *Sergüzeşt-nâme-i Fakir be-Azîmet-i Tokat* (yt. 1702).
12. Kâtib Osman (ö. ?), *Sergüzeşt-nâme-i Kâtib Osman* (yt. 1736).
13. Necâtî Efendi (ö. ?), *Sergüzeşt-nâme* (yt. 1785).
14. Enderunlu Fâzıl (ö. 1810), *Defter-i 'Aşk* (yt. 1795).
15. Keçeci-zâde İzzet Molla (ö. 1829), *Mihnet-Keşân* (yt. 1823/24).
16. Mîr Ali (ö. ?), *Sergüzeşt-i Hakîr-i Pür-Taksîr Mîr Ali Rızâ el-İstolçevî* (yt. 1855).
17. Koniçeli Kâzım Paşa (ö. 1890), *Sernüvişt-nâme-i 'Âcizî* (yt. 1873'den sonra?).
18. Bayburtlu Zihnî (ö. 1859), *Sergüzeşt-nâme-i Zihnî* (yt. 19. yy. ?).
19. Mehmed Rifat (ö. ?), *Efsâne-i İbret* (yt. 1887).
20. Kânî (ö. 1791?), *Hasb-ı Hâl-i Hod* (yt. 18. yy.).
21. Pertevniyal Vâlide Sultan (ö. 1884), *Sergüzeşt-nâme* (Hâtırat).¹⁷

¹⁶ Tavukçu, makalesinde *Nevhatü'l-Uşşâk*'ın müellifini Receb Dâ'î olarak göstermiştir; *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*'nde ise eserin müellifi Mehmed Dâ'î olarak anılır. Bkz. İnternet, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/>, (Erişim tarihi: 16.11.2016)

¹⁷ Tavukçu, *a.g.m.*, s. 559-560; İnternet, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/>, (Erişim tarihi: 16.11.2016); Ayrıntılı bilgi için bk. Gökalp, *a.g.t.*, s. 33-516.

1. BÖLÜM

1.1. KLÂSİK TÜRK EDEBİYATINDA “HASAN” MAHLASINI KULLANAN ŞAİRLER

Yapılan araştırmalar sonucu, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde Hacı Mahmud Efendi 3745 arşiv numarasıyla kayıtlı olan *Şevk-nâme*’nin yazarıyla ilgili herhangi bir bilgiye rastlanamadı.

Çalışmanın bu bölümünde, klâsik Türk edebiyatında -çeşitli kaynaklardan tespit edilen- “Hasan” mahlasını kullanan şairlerle ilgili bilgiler verilmiş, Hasan ismini kullanan ve şair olduğu kesin bilinmeyen şahsiyetler ise dipnotla belirtilmiştir.

1.1.1. Hasan Çelebi

Aşçızâde lakabıyla tanınan şair Gelibolu’da doğmuştur. Hasan Çelebi, fazilet ve marifet sahibi, ilim ve hikmet kaidelerini iyi bilen, her fenne çalışmış, yumuşak huylu, cömert bir kişidir. Gelibolu, İznik, Tokat, Edirne ve Sahn Medreseleri’nde müderrislik yaptıktan sonra Bursa kadısı olan¹⁸ Hasan Çelebi H. 942/M. 1536 yılında Bursa’da vefat etmiştir.¹⁹ Şair ile ilgili geniş bilgi Kınalı-zâde Hasan Çelebi ve Kâmil Kepecioğlu’nun eserlerinde mevcuttur.²⁰

1.1.2. Baba Hasan²¹

Karaferyeli olan şair, ilimde belli bir mesafe kazandıktan sonra ise tasavvufa yönelmiş ve baştan ayağa çıplak, fakir bir derviş olup, yalnızlık köşesine çekilmiştir.

¹⁸ Sehî Bey, *Heşt Behişt*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul, 1980, s. 96; Latîfî, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ ve Tıbsıratü’n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, (haz. Rıdvan Canım), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2000, s. 228-229; Beyânî, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, (haz. Aysun Sungurhan Eydurhan), http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733_metinpdf.pdf?0, (Erişim tarihi: 19. 10. 2016); Mehmet Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâilî (Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri)*, (haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı), C. I, Bizim Büro Yay., Ankara, 2001, s. 192; Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, (haz. İbrahim Kutluk), C. I, TTK, Ankara, 2014, s. 287.

¹⁹ Âşık Çelebi, *Meşâirü’ş-Şu’arâ (İnceleme-metin)*, (haz. Filiz Kılıç), C. II, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 619-623. Âşık Çelebi diğer kaynaklara ek olarak şairin ölüm yılının H. 942 olduğunu ve Bursa’da öldüğünü yazmıştır; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu’arâ*, (haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, müjgân Çakır, Hanife Koncu), Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2012, s. 209-210. Tevfik yazarın ölüm tarihini H. 742 olarak göstermiştir; Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB Yay., Ankara, 1988, s. 185-186; Şemseddin Sami, *Kamusu’l- A’lam*, <http://www.kamusulalam.com/> (Erişim Tarihi: 21.10.2016).

²⁰ K. H. Çelebi, *a.g.e.*, s. 287; Kâmil Kepecioğlu, *Bursa Kütüğü*, C. II, Bursa Kitaplığı, 2010, s. 159.

²¹ Âlî’nin tezkiresinde “Hasan Mu’idi”; *Kamusu’l-A’lâm ve Tuhfe-i Nâilî*’de “Hasan Rumi” olarak tanıtılmıştır.

Hasan, II. Bayezid devri ortalarında odasında dövülerek öldürülmüştür. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.²²

1.1.3. Kâtip Hasan

Hâdim Sinan Paşa'nın divan kâtipliğini yapan şair, Rumeli'nin Manastır kasabasındandır. Zeki ve uyanık olan şair, şiir ve inşa konusunda çok çalışmış ve iyi tarihler yazmıştır. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.²³

1.1.4. Hasan Çelebi

İstanbul'da doğan şairin asıl adı, Salih Çelebi'dir. İlim ve marifet sahibi, dürüst bir kişilik sahibi olan Hasan Çelebi'nin keskin bir zekâsı vardır. Lutfi Beyzâde'nin Sahn'da muidi olduğu için "Mu'îd Hasan" olarak da bilinir. Öğrenimini tamamladıktan sonra müderrislik ve kadılık yapan şair, H. 1024/M. 1615 yılında vefat etmiştir.²⁴

1.1.5. Hasan Efendi

Ümmî Sinanzâde olarak bilinen şair İstanbul'dur. Eğitimini tamamladıktan sonra Şehremini'de şeyh olmuştur. Halvetîyenin önde gelen şeyhlerinden olduğu için Fatih Camii'nde Cuma vaizliği yapmıştır. H. 1088/M. 1677 yılında vefat eden şairin çok sayıda eseri vardır. Eserlerinden en meşhuru, *Mecâlis-i Sinânî*'dir.²⁵

1.1.6. Hasan Mehmed Han

Dağıstan'da doğan şair, babası Hacı Hüseyin Çelebi'den sonra Şeki hanı olmuştur. Farsça Türkçe şiir yazmada maharetli olan Hasan, Şeki'de han iken, Şeki ahalisi Rus istilasından önce onu indirip kardeşi Selim Han'ı hükümdar yapmışlardır. H. 1247/M. 1831-32 yılında Ejderhân'da vefat etmiştir.²⁶

1.1.7. Kınalızâde Hasan Efendi

H. 953/M. 1546 yılında doğan, âlim ve usta bir şair olan Hasan Halep, Mısır, Edirne, Gelibolu ve Eyüp mevleviyetlerinde bulunmuştur. Şairin Abdurrahman

²² Sehî Bey, *a.g.e.*, s. 167; Latîfî, *a.g.e.*, s. 227-228; Âlî, *a.g.e.*, s. 155; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 185.

²³ Sehî Bey, *a.g.e.*, s. 199-200.

²⁴ Tuman, *a.g.e.*, I, s. 194; K. H. Çelebi, *a.g.e.*, I, s. 289; Tevfik, *a.g.e.*, s. 210-211; Beyânî, *a.g.e.*; Sami, *a.g.e.*; Aşık Çelebi, *a.g.e.*, II, s. 624; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 185.

²⁵ Mustafa Safâî Efendi, *Tezkire-i Safâî (Nuhbetü'l-Âsâr min Fevâ'idü'l-Eş'âr)*, (haz. Pervin Çapan), AKMB Yay., Ankara, 2005, s. 152; Tuman, *a.g.e.*, I, s. 194; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 185.

²⁶ Sadık Erdem, *Tezkire-i şu'arâ*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s. 62; Tuman, *a.g.e.*, I, s. 195; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 186.

adında bir oğlu vardır. Şair Hasan, H. 1012/M. 1604 yılında vefat etmiştir. Bilinen eserleri: *Dürer ü Gurer Hâşiyesi, Mevâzi'-i Adide'ye Hâşiye, Tezkire-i Şu'arâ*'dır.²⁷

1.1.8. Hasan Efendi

Kastamonu'da doğan şair İstanbul'da eğitimini tamamladıktan sonra kürsü şeyhi olmuştur. Süleymaniye vaizi iken H. 1105/M. 1694 yılında vefat etmiştir. Bilinen eserleri: *Bezvâvî'ye Hâşiye, Mecmu'âtü't-Tefâsir ve'n-Nükûl, Ferâiz'e Arapça, Türkçe şerhler, ilahiler ve şiirler*.²⁸

1.1.9. Egercizâde Hasan Efendi

Bursa'da doğan şair, Revan ve Gence mollalığı yapmış, H. 1140/M. 1728 yılında da Bağdat kadısı olmuştur. Usta bir şair olan Hasan, H. 1151/M. 1739/40'da vefat etmiştir.²⁹

1.1.10. Burinî Hasan Efendi

Kudüs'te doğan şair Şam'da Rûmiye Medresesi müderrisliği yapmıştır. Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler yazan Burinî Hasan, şair İbn Fâriz'in *Divan*'ını şerh etmiştir. H. 1039/M. 1630 yılında vefat etmiştir.³⁰

1.1.11. Hasan Paşa

İstanbul'da doğan şair, din adamı olmakla birlikte vezirlik de yapmıştır. Döneminde iyi tanınan ve ahlak-ı hasene sahibi olan Hasan Paşa, Efrâsiyâb'a benzetilmiş, mütevâziliği ile nam salmıştır. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.³¹

1.1.12. Hasan Çelebi

Anadolu kazaskeri olan Âhîzâde Mehmed Efendi'nin oğlu olan şair, H. 976/M. 1568 yılında doğmuştur. Şeyhülislam Sadeddîn Efendi'nin yanında tahsilini

²⁷ Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, C. II, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996, s. 624; İpekten vd., *a.g.e.*, s. 186; Mehmed Rıza, *Tezkire-i Rıza*, (haz. Gencay Zavotçu), <http://ekitap.kulturizim.gov.tr/Eklenti/10746,metinpdf.pdf?0>, (Erişim tarihi: 19.10.2016); Tuman, *a.g.e.*, I, s. 193; Tervik *a.g.e.*, s. 208-209.

²⁸ Süreyya, *a.g.e.*, II, s. 622.

²⁹ Süreyya, *a.g.e.*, II, s. 622; Kepecioğlu, *a.g.e.*, II, s. 159; Tuman, *a.g.e.*, I, s. 195.

³⁰ Süreyya, *a.g.e.*, II.

³¹ Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, (haz. Süleyman Solmaz), AKMB Yay., Ankara, 2005, s. 110-111.

tamamladıktan sonra Üsküdar'da Mehmed Paşa Medresesi'nde müderris olmuştur. H. 997/M. 1588 yılında vefat etmiştir.³²

1.1.13. Hasan

Asıl adı Hasan Bedreddîn Efendi'dir. H. 1267/M. 1850 yılında Kütahya/Simav'da dünyaya gelmiş, babası Vasfi Efendi'nin Arabistan ordusuna tayin olması sebebiyle Şam'a taşınmışlardır. Attârzâde Ömer Efendi ve Şeyh Abdurresûl Efendi'den ilim öğrendikten sonra Şâm Mekteb-i İ'dâdiyye-i Askeriyyesi'ne girmiş, H. 1292/M. 1875 yılında kolağalık rütbesine yükselmiştir.

Gökyüzü ilimleri ve tüfek atma ile ilgili iki eseri vardır. Bilinen eserleri: *İskât-ı Cenîn (Fâci'a-nâme)*, *Bir Günlük İkbâl (Opera)*'dir. Ayrıca *Jirofla Jirofla* ve *Madam Larşidof* adında iki operayı tercüme etmiştir. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.³³

1.1.14. Hasan

Şeyh İbrahim Gülşenî hazretlerinin torunu olan şair, H. 960/M. 1552 yılında doğmuştur. Şair Hasan, babası ve eniştesi Şeyh Muhyî Efendi'den de ilim tahsil etmiştir. Tasavvuf ehlinden olup kendini ibadete adayan şair H. 1024/M. 1615 yılında vefat etmiştir.³⁴

1.1.15. Hasan Erdeşir

Yiğitliğiyle tanınan şair, zâhirî bilimler ve tasavvufa merak salmış Mevlâna Mehmed Tebâdehânî'nin hizmetinde bulunmuş ve ondan el almıştır. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.³⁵

1.1.16. Hasan Hüsami

Edirneli olan şair Farsça'yı iyi bilmesi ve yazısının güzel olmasıyla tanınır. Gülşenî tarikatı mensubudur ve tarih düşürmede usta bir şairdir. Kaynaklarda şairin ölüm yılıyla ilgili bilgi yoktur.³⁶

³² Tevfik, *a.g.e.*, s. 211-212; Beyânî *a.g.e.*

³³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tevfik, *a.g.e.*, s. 213-216.

³⁴ Ali Emîrî Efendi, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, (haz. Doç. Dr. İdris Kadioğlu), Sonçağ Yayınevi, Ankara, 2014, s. 252-256.

³⁵ İpekten vd., *a.g.e.*, s. 186

³⁶ İpekten vd., *a.g.e.*, s. 186; Tespit edilen ancak şair olup olmadıkları bilinmeyen diğer Hasan isimli şahsiyetler şunlardır: Hasan: Tuman, *a.g.e.*, s. 194; Hasan: Tuman, *a.g.e.*, s. 195; Hasan Paşa: Tuman, *a.g.e.*, s. 196; Hasan Hüsni Efendi: Fatîn, *a.g.e.*; Tevfik, *a.g.e.*, s. 218; Hasan Ağa: Fatîn *a.g.e.*; Tuman, *a.g.e.*, s. 195; Hasan: Tevfik, *a.g.e.*, s. 212-213; K. H. Çelebi, *a.g.e.*, s. 175; Hasan Ağa

1.2. ŞAİR HASAN'IN HAYATI

Yapılan araştırmalar sonucunda, klâsik edebiyatın en eski biyografi kaynakları olan tezkirelerde ve diğer kaynaklarda Hasan mahlasını kullanan şairler arasında, *Şevk-nâme* adlı mesnevinin şairi hakkında herhangi bir bilgi bulunamadı.

Çalışmanın bu bölümünde eserden hareketle Hasan ile ilgili bilgi verilmeye çalışılacaktır.

500 beyitlik *Şevk-nâme*'de Hasan, eserin yazılış tarihiyle ilgili herhangi bir bilgi vermemiştir. Fakat eserin dil özellikleri incelendiğinde eserin Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi özelliklerini barındırdığı görülmektedir. Buradan hareketle mesnevinin 15. yüzyılda yazılmış olabileceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla Hasan'ın bu yüzyıllarda yaşamış olma ihtimalinin olduğu düşünölmektedir.

Hasan sevgiliyi şu beyitle tasvir etmeye başlar:

İderken Bursa şehrini temâşa

Görür bir mâh-ťal^c at serv-i bâlâ (7a-89)

Şairin hikâyesine başladđı bu beyitte Bursa şehri geçmektedir. Şair servi boylu ay yüzlü güzeli Bursa'yı temâşa ederken görür. İlerleyen bölmlerde ise şair İstanbul'u ve silüetlerini on üç beyitte anlatır.

Pes andan kıldı deryâdan ^c ubür ol

Bulur Kõřańtınıyye řehrine yol (18a-283vd.)

Eserde Bursa ve İstanbul isminin geçmesi, şairin bu şehirlerde bulunduğu ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Sicill-i Osmanî'de Hasan Ağa isminde 99 şahsiyet vardır.): Süreyya, *a.g.e.*, s. 606-612; Hasan Âhî: Süreyya, *a.g.e.*, s. 612; Hasan Arzî: Süreyya, *a.g.e.*, s. 613; Hasan Baba: Süreyya, *a.g.e.*, s. 613; Hasan Bey adında 36 şahsiyet: Süreyya, *a.g.e.*, s. 613- 615; Hasan Çelebi adında 7 şahsiyet: Süreyya, *a.g.e.*, s. 616; Hasan Dede isimde 6 şahsiyet: Süreyya, *a.g.e.*, s. 616; Hasan efendi adında 145 şahsiyet: Süreyya, *a.g.e.*, s. 616-627; Hasan Emir, Hasan Fâhir, Hasan Fehmi, Hasan Ferdî, Hasan Hakkı: Süreyya, *a.g.e.*, s. 627-628; Hasan Halife(2), Hasan Hamdî, Hasan Hayri(2), Hasan Hilmî, Hasan Hoca, Hasan Hüsnî, Hasan Kabaduz, Hasan Kâfi, Hasan Kâmî, Hasan Kapdan, Hasan Kâzım, Hasan Kelâmî, Hasan Kethüdâzâde, Hasan Molla, Hasan Mütavellî, Hasan Müftî, Hasan Nâzım, Hasan Necmeddin, Hasan Nuri: Süreyya, *a.g.e.*, s. 627-630; Hasan Paşa adında 121 şahsiyet: 630-647; Hasan Paşazâde(2), Hasan Râsim, Hasan Rıza, Hasan Salâhî, Hasan Şah, Hasan Şükri, Hasan Tahsin Bey (2), Hasan Tahsin Paşa, Hasan Tefvik Paşa, Hasan Tefvik Efendi, Hasan Zühdî, Hasancanzâde(2), Hasanzâde: 647-648.

Bu cevr-i devrle mehcūr ü bīmār
Ġam-ı hicrānla zār ü dil-fiġār (29a-476)

Ĥasan dermānde-i derd-i maĥabbet
Ķadīmī sākin-i kūy-ı melāmet (29a-477)

Olup maĥzūz ʿilm ü maʿrifetden
Tecerrūd bulmıřıdi her řıfatdan (29a-479)

Velī řabʿ -ı ĥazīnūmden nümüne
Didüm bir niĥe söz ehl-i fūnūna (29b-487)

Varıdi řabʿ inuñ ĥün řevķ ü derdi
Ġazel şarzında ĥālin nazm iderdi (29b-480)

Yukarıdaki beyitlerde Hasan az da olsa kişiliği ve şairliği hakkında bilgiler bulunmaktadır. Bu beyitlere göre Hasan'ın, sevgiye değer veren, hem mutlu hem hüzünlü bir kişiliğe sahip, ilim ve irfanı seven, gazel yazan bir kişi olduğunu söylemek mümkündür.

2. BÖLÜM

ŞEVK-NÂME-İ HASAN

2.1. ŞEVK-NÂME-İ HASAN'IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Adı

Şair Hasan'ın eseri hakkında kaynaklarda bilgi yoktur. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde Hacı Mahmud Efendi, No: 3745 arşiv numarasıyla kayıtlı olan ve tek nüshası bulunan bu eserin arka kapağında ve varak 1a'da müstensihin *Şevk-nâme-i Hasan* şeklinde, Arap harfleriyle belirttiği bir başlık bulunmaktadır. Ayrıca varak 6b, 85. beyitte de eserin ismi geçmektedir:

Sözünden câna virsün zevk hâme

Tamâm olsun yazılsun *Şevk-nâme*

Bu bilgiler eserin isminin *Şevk-nâme* olduğunu göstermektedir.

2.1.2. Türü ve Nazım Şekli

Hasan'ın *Şevk-nâme* isimli eseri, *sergüzeşt-nâme* türünde bir eserdir. Bu eser, sergüzeşt-nâmelerde genellikle en çok kullanılan nazım şekli olan *mesnevî* nazım şekliyle kaleme alınmıştır.

2.1.3. Yazılış Tarihi

Şevk-nâme'nin yazılış tarihi belli değildir. Fakat dil yönünden eserin Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi özelliklerini barındığı, aynı zamanda *Firkat-nâme*, *Heves-nâme* ve *Hecr-nâme*'den izler taşıdığı görülmektedir. Bu bilgiler mesnevînin 15. yüzyılda yazılmış olma ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Aşağıda 15. yüzyılın bazı dil yansımaları (Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi) metinden örnekler verilerek belirtilmiştir.

Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinde küçük ünlü uyumu mevcut değildir: nânum(4b-52), cânum (4b-52), bulunmaz (1b-7), nihânum (23a-371), didüğün (3a-30), tokunmasun (24b-396), anuñ (27a-439), gözi (5b-68), kalur (1b-6), gördi (14a-214) vs.

Söz başındaki bir kısım *t*'ler tonlulaşmıştır: dükendi (25a-403).

Söz başındaki bazı ince *k*'ler tonlulaşmıştır: girü (13a-196), girür (27b-451) vs.

Geniş zaman eki yuvarlaktır: kalur (1b-6), irür (7b-102), virür (25a-407), görür (25b-411), bilürdi (25a-409) vs.

Teklik 3. şahıs iyelik, çokluk 2. şahıs, teklik ve çokluk 3. şahıs bilinen geçmiş zaman, *-mİş* görülen geçmiş zaman, *-IsAr* gelecek zaman, *-InçA* zarf-fiil vs. ekleri düz biçimdedir: gözi (5b-68), yaşı (4b-70), işleyesiz (16b-255), idesiz (16b-255), gördi (3b-38), kaldılar (13a-201), olurmuş (4b-54), olmuş (5b-68), olısar (16b-262), olısaruz (28b-467), muktezasınca (2a-8), yanınca (27b-454) vs.

D- ile başlayan eklerin *t*-li biçimlerinin tonlulaşması sonunda bu tür eklerde sadece *d*-li biçimler bulunur: düzetdi (2a-8), itdi (15b-238), döşetdi (23b-382) vs.

İlgi hâli eki *+Un* ve *+nUn* biçimindedir: anuñ (27a-439).

Vasıta hâli eki *+(I)LA* biçimindedir: eliyile (14b-223), riyâyile (14b-227), lü'lü'yile (24a-400).

Teklik 1. şahıs eki *-vAn(In)*, *-vAm*, *-Am*, *-In* biçimindedir: bilürven (6b-83).

Çokluk 1. Şahıs eki *-vUz* ve *-Uz*'dur: olısaruz (28b-467).

Gelecek zaman eki *-IsAr*'dır: olısaruz (28b-467), olısar (16b-262)³⁷

Bütün bu özellikler eserin 15. yüzyılda yazılmış olabileceğini akla getirmektedir.

2.1.4. Beyit Sayısı

Şevk-nâme, 500 beyitten oluşan bir eserdir.

2.1.5. Nüshaları

Eserin tek nüshası Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ndedir. Bu nüsha, Hacı Mahmud Efendi, No: 3745 arşiv numarasıyla kayıtlıdır.

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Bican Ercilasun, *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara, 2004, s. 442-463.

2.1.6. Aruz Vezni³⁸

Şevk-nâme aruzun hezec bahrinin *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün* vezniyle kaleme alınmıştır.

Eserde görülen aruz tasarruflarını şu şekilde sıralayabiliriz:

2.1.6.1. Vasl

Vasl, sonu ünsüz ile biten bir kelimeyi vezin gereği ünlü ile başlayan kelimeye bağlayarak okumaktır.

500 beyitlik *Şevk-nâme*'de toplam 166 beyitte vasl vardır. Yapılan bu vasıllar beyitlerdeki kapalı harfleri açık harfe bağlayarak metnin âhenkli ve akıcı okunmasında önemli rol oynamıştır. Eserde vasl yapılan bazı beyitler şunlardır:³⁹

Hezārān midḥat ü ḥamd-i firāvān
Aña k'oldur ḳamu peydā vü pinhān (1b-2)

Raḥīm ü nāşır ü Rab-i ḡafūr ol
Kerīm ü ḳādir ü Ḥay-i şekūr ol (1b-3)

Le**bi**-i Şirini eyledi şeker-bār
Ki tā cān vire Ferhād-ı dil-**efgār**⁴⁰ (2a-14)

Bu biñ biñ 'ā**lem ü** biñ ol ḳadar hem
Yo**ğ ol**sa olmaya bir zerrece kem (2b-18)

³⁸ Daha fazla bilgi için bkz. M. A. Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşbu Yay., İstanbul, 2012, s. 201-248.

³⁹ Diğer vasıllar için bkz. 34, 37, 39, 45, 48, 51, 54, 58, 62, 64, 67, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 78, 81, 87, 90, 93, 104, 105, 108, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 123, 124, 125, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 137, 139, 140, 142, 147, 155, 156, 157, 158, 159, 172, 174, 177, 183, 186, 190, 191, 197, 198, 199, 205, 210, 211, 212, 214, 215, 217, 220, 221, 222, 223, 225, 230, 233, 235, 237, 241, 243, 244, 248, 254, 256, 262, 263, 264, 269, 270, 271, 273, 276, 283, 287, 291, 294, 297, 301, 302, 303, 309, 313, 315, 316, 317, 328, 334, 342, 343, 345, 346, 354, 355, 360, 363, 364, 365, 369, 373, 374, 375, 379, 381, 385, 389, 390, 393, 397, 407, 408, 409, 414, 421, 422, 423, 424, 428, 429, 434, 435, 441, 442, 444, 445, 446, 450, 451, 452, 458, 459, 468, 469, 472, 475, 477, 483, 484, 493, 500. beyitler.

⁴⁰ Dil-efgâr: dil-figâr: M.

Belî ' ışk oldu sıır-1 âferîniş
Kim oldur cân-1 ' âlem-i nur-bîniş (2b-22)

Çün ol Hayy-i kadîm-i zü'l-Celâle
Nazar kıldı şîfât-ı ber-kemâle (2b-23)

2.1.6.2. İmâle

Vezin gereği bir kelimedeki ünlüyü (kısa hece), uzun ünlü (kapalı hece) şeklinde okumaktır. Beyitlerdeki açık harflerin kapalı hale getirilmesi metnin olduğu gibi okunduğu sırada ortaya çıkan âhenk sorununu ortadan kaldırmaktadır.

Eserde hemen hemen her beyitte imâle vardır. İmâle yapılan bazı beyitler şunlardır:

Hezârân midhât ü hamd-i firāvân
Añā k'oldur kamü peydâ vü nihân (1b-2)

Kamü eşyâya eyle le virdi itkân
Ki bir zerrede kalır ' aql hayrân (1b-6)

Cemî' -i fi' li ahsen şun' ı muhkem
Bulınmaz fîtratında biş yâ kem (2a-7)

Murâdı muktezâsınca ca müretteb
Düzetdi cümle ' âlem halkını heb (2a-8)

Kimine şevk ü vecd ü hâl virdi
Kimine mülk ü câh ü mâl virdi (2a-9)

Kiminün başına kor cevheri tâc
Kimin har-mühreye eyle ledi muhtâc (2a-10)

Kimîñ pisterî kemhâ vü dîbâ
Kimî bâlin idinmiş seng-i hârâ (2a-11)

Kimî 'işretde cānānıyla handān
Kimî miḥnetde hicrānıyla nālān (2a-12)

2.1.6.3. Med (İmâle-i memdûde)

Asıl anlamı uzatma, çekme olan medd, aruzda bileşik hecelerin kendi değerlerinden biraz daha fazla uzun okunması demektir. Bileşik hece; iki ünsüz ile (örn: mest, aşk) veya bir uzun ünlüden sonra gelen bir veya iki ünsüzle biten heceler (örn: yâr, dōst) olup medd, bu hecelerin bir uzun (kapalı) bir kısa (açık) hece değerinde okunmasıdır.

Hasan'ın beyitlerinde kullandığı medler hemen hemen kusursuzdur. Özellikle tam kullanılması gereken yerde bu işlemi gerçekleştirmesi aruzda başarısını gözler önüne sermektedir. ...di itkân/ ...akl(ı) hayrân, ...ı muhkem/ ...bîş(ı) yâ kem, ...hâl(ı) virdi/ ...mâl(ı) virdi vs. gibi örneklerde görüldüğü gibi Hasan meddi tam olması gerektiği yerde kullanmaya özen göstermiş ve okuyuştaki akıcılığın devamını sağlamıştır. Eserde medd yapılan bazı beyitler şunlardır:

Ḳamu eşyāya eyle virdi itkân
Ki bir zerrede ḳalur 'akl hayrân (1b-6)

Cemî' -i fi' li aḥsen şun' ı muhkem
Bulınmaz fıtratında bîş yâ kem (2a-7)

Kimine şevḳ ü vecd ü hâl virdi
Kimine mülk ü cāh ü mâl virdi (2a-9)

Ya pes icād-ı eşyāya sebeb ne
Ḳamu çün hîcdür bunca ta' ab ne (2b-20)

O nūr-ı pāk-i rūḥ-ı Muştafādur
Şeh-i kevneyn tâc-ı aşfiyādur (3a-25)

Yaratdı kendiçün ol pāk zātı
Pes anuñçün yaratdı kāyinātı (3a-26)

Odur ḥayrū'l-bilāduñ reh-nümünü
Ve ḥayrū'l-ḥalk fi ḥayrū'l-ḥurūn (3a-31)

Ḳamu aşḥābdan aşḥābı efzal
Ḳamu aḥbābdan aḥbābı ekmele (3b-32)

Ḥuşuşā çār rükn-i millet ü dīn
Kim İslām anlaruñla buldı temkīn (3b-34)

Ki yā Rab eyile beni ümmetinden
Beni maḥrūm ḳılma himmetinden⁴¹ (3b-40)

2.1.6.4. Zihaf

Zihaf, uzun (kapalı) okunması gereken hecelerin kısa (açık) okunmasıdır. Zihaf divan şiirindeki en büyük aruz kusuru olarak kabul edilir.

Şevk-nâme'deki aruz kusurları göz önüne alındığında, Hasan'ın aruz konusunda başarılı bir şair olduğunu söylemek mümkündür. 500 beyitlik eserde 6 beyit Arapça, 1 beyit Farsça olmak üzere toplam 7 beyitte/kelimede zihaf yapılmıştır. Bu örneklerin dışında ciddi aruz kusurlarına rastlanmamaktadır. Ancak birkaç beyitte müstensihthen kaynaklandığını düşündüğümüz bir takım eksiklikler sebebiyle vezin uymamaktadır. Burada yapılan metin tamirleriyle söz konusu eksikler giderilmeye

⁴¹ Diğer meddler için bkz. 42, 43, 44, 52, 70, 76, 78, 80, 85, 89, 92, 93, 94, 98, 104, 107, 122, 127, 134, 140, 150, 154, 155, 159, 168, 189, 204, 209, 221, 222, 233, 236, 237, 238, 246, 257, 259, 261, 281, 292, 299, 303, 304, 306, 314, 323, 333, 339, 340, 349, 352, 382, 386, 395, 403, 405, 406, 411, 412, 414, 415, 416, 427, 442, 443, 445, 449, 451, 453, 457, 469, 471, 479, 481, 489, 493. beyitler.

çalışılmıştır. Bu eksiklikler çalışmanın metin bölümünde dipnot şeklinde belirtilmiştir. Eserde yapılan zihafklar şunlardır:

Şaçını Leylînüñ ol kıldı zencîr
Ki tâ meftûn ola Mecnûn-ı şeb-gîr (2a-15)

Belî ‘ ışk oldu sır-ı âferîniş
Kim oldur cân-ı ‘ âlem-i **nur**-bîniş (2b-22)

Şalâh ü ma‘ rifet erzâni eyle
Ne yaraşursa saña anı eyle (5a-63)

Olup her cinsin baḡsi ile hem-dem
İderler ‘ iş ü ‘ işret şād ü ḡurrem (20b-326)

Varursa şehriyâre ‘ âşî olur
Ṭurursa derd-i hicrânile ölür (21a-337)

Şoyup la‘ li tekerrürüñ **rûh**-perver
Şuwardı virdi lü’lü’yile ‘ abher (24a-391)

Velî müstaḡnîdür ol ben faḡîrüm
Beḡâyet muḡteremdür ben ḡaḡîrüm (26b-432)

2.1.7. Kafiye⁴²

Eserde en çok mürdef kafiye kullanılmıştır. Ondan sonra sırasıyla mücerred, müesses ve mukayyed kafiye gelmektedir.

2.1.7.1. Mücerred Kafiye

Yalnız revî harfî ile yapılan kafiye. “...ser / ...seher” gibi. Eserden bazı örnekler şunlardır:

⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz. Saraç, *a.g.e.*, s. 257-287.

Eşerdür kudretinden iki ‘âlem
Haberdür hikmetinden cin ü âdem (1b-4)

Bu biñ biñ ‘âlem ü biñ ol kadar hem
Yoğ olsa olmaya bir zerrece kem (2b-18)

‘ Aceb derdi vü müşkil hâleti var
Oransız guşşası vü hasreti var (11a-166)

Qılup sultân-ı gül gülşende meclis
Dirildi şoşbete reyhân ü nergis (19b-311)

Hasan dermânde-i derd-i maşabbet
Qadîmî sâkin-i küy-ı melâmet (29a-477)

Nuḥâsı cevher-i luṭfuñ zer eyler
Türâbı misk taşu gevher eyler (30a-493)

2.1.7.2. Mürdef Kafiye

Ridf harfinin bulunduğu kafiyedir. “...cihân / ...nişân” gibi. Eserden bazı örnekler şunlardır:

Bi’ḥamdi’l-vâḥidi’r-rabbi’l-ḥamîd
Ve bi’smi’llâhü zi’l-‘arş i’l-mecîd (1b-1)

Anuñ dergâhına idrâke yoq râh
Olımaz menzilinden ‘aql âgâh (4a-42)

Nihâl-i kâmeti serv-i ser-efrâz
Cemâl ü ṭal‘ atıdur gülşen-i nâz (7b-105)

Velī orardı kim devrān-ı addār
Kime kim eylerise yārini yār (10a-145)

Çü alb-i mü'mine girürmüŖ ol pāk
Revā mı idesin pür-ār ü aŖāk (15a-230)

Müzeyyen her maāmı ūblarile
Semen-sīmā güzel mabūblarile (18a-288)

Senūndür ük-m-i 'ālem cümle makūm
Degül makūm belki hiç ü ma' dūm (21b-349)

2.1.7.3. Mukayyed Kafiye

Kayd harfinin bulunduğu kafiyedir. "...mest / ...elest" gibi. Eserden bazı örnekler Ŗunlardır:

Ola kim tālī' -i nası olup sa' d
Tulū' ide sa' ādet necmi min ba' d (6a-74)

Ma' andur devletinde lufile ahr
SiriŖte ni' metinde Ŗekker ü zehr (10a-147)

Meger kim mübtelā-yı derd olupdur
Dü ' ālemden anuñçün ferd olupdur (11a-164)

Getürdiler buyurdı dest-ber-dest
Getürdiler der-i dil-dāra ser-mest (14b-221)

Eger Ka' be ola yirüm ve ger deyr
Yine kendü ilünde iderim seyr (21b-341)

Başında ‘aşkuñ ü gönlinde fikrũñ
Hayālũndür gözinde dilde zıkrũñ (27a-441)

2.1.7.4. Müesses Kafiye

Te’sis harfinin bulunduğu kafiyedir. “...kerâmet / ...işâret” gibi. Eserden bazı örnekler şunlardır:

Terahhüm vaqtidür eyle ‘inâyet
Dem-i luḫ ü mürüvvedür begâyet (6b-81)

Ġinâ kılduḫda mest olur belâbil
Muḫaḫkaḫdur deminde sihr-i Bâbil (7a-88)

Nedür ins ise bu şekl ü şemâyil
Perî ise nedendür inse mâyil (8b-120)

Ḳılup hicrân belâsına ḫanâ‘at
Zarûrî emrine kıldı itâ‘at (17a-266)

Velî çün ğâlib olmuşdur cehâlet
Olupdur cümlesi ğarḫ-ı ḫalâlet (21b-345)

Çü bu maḫşũdı ḫâlib ide ḫâşıl
Ḥaḫîḫat bir olur mevşũl ü vâşıl (28b-470)

Bu kafiyelerin dışında *İltizâm-Lüzûm-ı mâ-lâ yelzem* ve *Kâfiye-i Ma’mûle* şeklinde yapılan kafiyeler de vardır. Eserde geçen bazı iltizâm örnekleri:⁴³

Nazar eyleye ḫurşid-i me‘âlî
Ola fâli sa‘îd ü ḫadri ‘âlî (6a-75)

⁴³ Eserde toplam 34 beyitte iltizâm vardır.

Ceb̄ini burc-ı devlet aḥteridür	
Ki zühre aña cāndan müṣteridür	(7a-91)
Maḥabbet odı yakmış hırmenini	(8b-118)
Ter itmiş āb-ı dīde dāmenini	
Hemān bildi ki kendü bendesidür	
Belā-yı ‘aşķile efgendesidür	(11b-169)
Gerer ebr-i bahārī perdesini	
Kim āsūde kıla perverdesini	(19-313)
Eserde geçen bazı kafiye-i ma’mūle örnekleri şunlardır: ⁴⁴	
Çü meyl itdi o zār ü müstemende	
Terahḥum kıldı ḥaste derd-mende	(15b-238)
Varidi ṭab‘ inuñ çün şevķ ü derdi	
Ġazel ṭarzında ḥālin nazm iderdi	(29b-480)

2.1.7.5. Kafiye Kusurları

Eserde dikkati çeken kafiye kusuru, aynı kelimenin kısa aralıklarla tekrarlanması ve ek tekrarından oluşan îtâ kusurudur. Kafiye (kelime) tekrarı, ancak aralarında yedi beyit bulunursa hoş karşılanabilir. Divan şiirinde bu tür kafiye kusurlarına “îtâ-yı celî” denilir. Metinde geçen îtâ-yı celî kusurları aşağıda verilmiştir.

Diledi olmağa cāndan ğulāmı	
Der idi derd ü şevķiyle müdāmī	(3b-39)
Egerçi istedi Mūsā müdāmī	
Mesīḥe virdi ol ‘ālī-maķāmı	(4a-41)

⁴⁴ Metinde toplam 15 beyitte kafiye-i ma’mūle vardır.

Ele alınca tîğ ol nā-müselmān
Virür ağzına oğlı pāre-i nān (4b-49)

Çü sen yidüñ benüm ey dost nānum
Fedādur saña şimden girü cānum (4b-52)

Olurmuş mu' teber çün ni' met ü nān
Kātı dermānde'em sen eyle dermān (4b-54)

Dem-i āhırde idüp fazlını yār
Kemāl-i rahmetüñle ol hırīdār (5a-64)

Hasan āşüfte-i zülf ü ruḥ-ı yār
Ġarīb-i bī-kes ü zār ü dil-efgār (5b-67)

Birisi daḥı dermān eylemedi
Ziyāde itdi noqşān eylemedi (13a-200)

Ḳamusı ḳaldılar ol ḥāle ḥayrān
Didiler kim meger ḥaḳ ide dermān (13a-201)

Ḳılup hicrān belāsına ḳanā' at
Zarūrī emrine ḳıldı itā' at (17a-266)

Yanında bir olup küfrile tā' at
Ne emr eylerise ide itā' at (17a-268)

Kimüñ kim yaḳa cānın fūrḳat-ı yār
Gözine gülşen-i cennet gelür ḥār (18b-297)

Faķır ü müstemend ü müflis ü zār

Ĥaķır ü ĥaste vü bī-hūş ü bī-yār (19a-302)

Metinde 1 beyitte *ikfâ*, 11 beyitte de *itâ-yı celî* (kafiye-i şâyegân) kusuru vardır.

Zamâne maķşad bi'z-zāt oldur (٢)

Cihāna raĥmet-i mühdāt oldur (٣) (3a-28)

Hezārān luţfile ol verd-i ĥandān

İder yārānile 'azm-ı gülistān (12a-181)

Bu vech ile gözün giryān nedendür

Bu āh ü nāle vü efgān nedendür (12b-187)

Çü gördi ol ġarīb-i zār ü nālān

Ki nerm olmuş aña ol şem' -i tābān (12b-188)

Çün aġyāruñ sözine uydı cānān

Hem-ān-dem çüst ü çāpük şād ü ĥandān (16b-256)

Budur derler saña fermān-ı cānān

Ki daġı ũurmayasın bunda bir ān (16b-258)

Saña maĥfī degül rāz-ı nihānum

Ya al cānumı ya vir dil-sitānum (23a-371)

Cihānuñ cānı vü cānuñ revānı

Şafānuñ menba'ı kān-ı emānı (23b-376)

Ferahdan ol kadar  arıldı c anı
Ya ın oldu rev an ola rev anı (26a-426)

A nar mı zerre-i h r  id-i t b n
Ged yı y d ider mi   h-ı devr n (26b-433)

Terah um eyleyüp ol mihr-i rah  n
Keremden eyledi çok lu  u ihs n (28a-461)

Didi  imdengir  ol  ad   hand n
Ki tenden istemez ayrılma a c n (28a-464)

Bunların haricinde eserin bir beytinde kafiye yoktur. Bu beyitte göz için kafiye vardır.

Anı a lar mı her n -d n   ebleh
Ne bilsün pertev-i h r  idi anma (3b-37)

Aruz konusunda başarılı sayılabilecek Hasan'ın, eserinde yapt ı kafiye kusurları göz önüne alındığında kafiye konusunda aynı yeteneğe sahip olduğu söylenemez.

2.2. ŞEVK-N ME-İ HASAN'IN MUHTEV  OZELLİKLERİ

2.2.1. Eserin Tertibi ve Ba lıklara Göre İçeriği

Şevk-n me'de anlatılan h diseler müstakil bölümler halinde okuyucuya sunulmuştur. Eser, 11 bölümden oluşmaktadır:

Tevh�d	(46 beyit; 1-46)
Hik�yet-i der-m�n�c�t	(18 beyit, 47-64)
Der-sebeb-i inş�-ı mak�le	(17 beyit, 65-81)
Matla' -ı d�sit�n	(68 beyit, 82-149)
Der-sıfat-ı Şeb	(26 beyit, 150-175)
Der-sıfat-ı r�z	(35 beyit, 176-210)

Bâz-geşten-i mahbûb ez-seyrân	(26 beyit, 211-236)
Mehcûr-şuden-i ‘âşık be-mekr-i agyâr	(70 beyit, 237-306)
Bahâriyyât	(65 beyit, 307-371)
Müstecâb-şuden-i da’vet-i ‘âşık	(104 beyit, 372-475)
Hâtime	(25 beyit, 476-500)

2.2.1.1. Tevhîd

Başlığı bulunmayan bölümde şair, tevhîd türü manzumelerde olduğu gibi Allah’ın bir oluşu, büyüklüğü, yüceliği. her şeye kadir olması, her şeyi O’nun yarattığı ve her şeyin O’nun emri altında bulunduğu gibi hususlara değinmiştir:

Bi’hamdi’l-vâhidi’r-rabbi’l-hamîd
Ve bi’smi’llâhi zi’l-‘arşi’l-mecîd

Hezârân midhat ü hamd-i firāvân
Aña k’oldur kamu peydâ vü pinhân

Anuñ emriyledür ser-geşte eflāk
Anuñ hükmiyle sâkin noқта-i hāk

Murâdı muqtezâsınca mürettep
Düzetdi cümle ‘âlem halkımı hep

2.2.1.2. Hikâyet-i der-münâcât

Varidi bir faķîr-i zâr ü miskîn
Olur düşman aña bir merd-i bed-kîn (4a-47)

Meger fırsat bulur bir gün o hûn-rîz
Elin bağlayup ilter evine tîz (4a-48)

Ele alınca tîğ ol nā-müselmān
Virür ağızına oğlı pāre-i nān (4b-49)

Çü gördi anı ol merd-i bed-āyīn
Hemān çözdü elini öpdü pāyın (4b-50)

Diledi ‘özrini didi kim ey yār
Benüm şimdi saña yār (ü) vefā-dār (4b-51)

Çü sen yidūñ benüm ey dost nānum
Fedādur saña şimden girü cānum (4b-52)

Şair münâcât bölümüne yukarıdaki beyitlerle başlamaktadır. Bu beyitler aslında konuya giriş için hazırlık mahiyetindedir. Hasan, tazarruda bulunmadan önce miskin birinin kindar bir insan tarafından alıkoyulduğunu daha sonra bundan duyulan pişmanlığı hikâye etmektedir. Sonraki beyitlerde şair bîçare olduğunu söyleyerek nefsinin hilekâr, gönlünün kederli, halinin perîşân olduğundan bahsetmiştir. Yolunun azgınlık, dinsizlik ve isyan olduğunu, gönlünün kin ve hileden arınmadığını dile getirdikten sonra yanlış yolda olduğunu söyleyerek Allah’a tazarruda bulunur.

2.2.1.3. Der-sebeb-i inşâ-ı makâle

Şair Hasan’ın, derdini ve gamını ilan ettiği bir beyitle başlayan bu bölümde, âşık (yani Hasan) sevgiliyi delicesine seven, zavallı, kimsesiz ve gönlü yaralı bir kişidir.

Hasan âşüfte-i zülf ü ruḥ-ı yār
Ġarīb-i bî-kes ü zār ü dil-efgār (5b-67)

Daha sonraki beyitlerde dünyada hiçbir zaman murada ermediğini, ayrılığın acısıyla mahzun ve şaşkın olduğundan bahsetmiştir.

Hevāya tâbi‘ olmuş oda yanmış
Gözi yaşlı ile kına boyanmış (5b-68)

Cihānda irmemiş hergiz murāda
Dağı şataşmamış ‘adliyle dāde (5b-69)

Yaşı Ceyhūn yüregi hūn günü dūn
Ġam-ı hicrānla maḥzūn ü maġbūn (5b-70)

Bölümün geri kalan kısmında şair, kendi halini, yaşadığı bir aşk serüveni vasıtasıyla anlatmak istediğini belirtir.

Şikāyet kıлмаğa derd ü ġamından
Ĥikāyet kıлмаğa miḥnet deminden (5b-71)

Bulup bir hōş-meşel mergūb ü maḥbūb
Ġarīb ü dil-firīb ü nāzūk ü hūb (5b-72)

Hemān-dem idinüp anı bahāne
Ġam ü derdini başladı beyāna (6a-73)

2.2.1.4. Matla’-ı dâsitân

Bu bölümde bela ve sıkıntının verdiği eziyete değindikten sonra Hasan Bursa’yı seyrederken yüzü ay gibi parlak, servi boylu bir güzel görür ve onun fiziksel özelliklerinden –alın, kaş, kirpik, dudak, yanak, ben, diş, ağız, çene, saç, kollar, bâzû, boy pos, yüz güzelliği, bel, baldır vs.– geniş olarak bahseder. Gördüğü güzelin cazibesi, şair Hasan’ın bir bakışta ona gönül vermesine sebep olur.

Ĥamu a‘ zā münāsib ḳad-i mevzūn
Hem-ān-dem bir nazarda oldu meftūn (8a-108)

Sevgiliye gönlünü kaptıran âşığın gönlü, aşk ateşiyle yanar ve bu durum karşısında âşık bütün yetkinliğini kaybedip aşkın kederiyle sıkıntıya düşer. Âşığın gönlü artık yaralıdır ve aşk tasasıyla sersemleşmiştir. Feryat eden âşığı sevgilinin mahallesinin köpekleri (sevgilin diğer âşıkları, dostları) perişan halde görür ve yaralarına merhem olmaya çalışırlar. Âşık kavuşmanın hayaliyle sevinçlidir ve bu halden ötürü Allah’a secde eder. Âşık bu sevinç ve coşkuyla sevgilinin bulunduğu yerde nice gün bahtının uğurlu olmasını ümit ederek bekler. Fakat feleğin gaddar

olması ümitleri yok etmektedir. Çünkü âşığın bahtında lütuf ile kahır birlikte yoğrulmuştur.

2.2.1.5. Der-sıfat-ı şeb

Ayrılık acısı içinde olan şair ehl-i diller sohbetine gider. Burada şiirler okunup hikâyeler anlatılmaktadır. Bu sohbette âşık da söz sahibi olur. Onu dinleyenler mahallesinde gam ve ıstırap içinde dîvâne bir âşığın olduğunu sevgiliye (meclisin şâhına) bildirir. Onu işiten şeh-i hûban (güzellerin şahı) bu durumdan üzüntü duyar ve sonra kendi âşığı olduğunu anlar ve onu merak eder.

2.2.1.6. Der-sıfat-ı rûz

Dostlarıyla birlikte olan, gül bahçesinde dolaşmaya niyet eden güzel, aşkından zayıf düşmüş aşığı görüp bu haline acır ve yanına gider. –Sevgili bu bölümde âşıkla diyalog halindedir.– Güzel âşığa üzüntüsünün nedenini sorar. Âşık güzelin kendisine karşı yumuşadığını görünce ona içini döker, ayrılığın verdiği acıdan bahsederek kavuşmanın mümkün olmadığını söyler ve tamamen ümidini kaybeder. Sevgili âşığın bu halini düzeltmek için çareler arar fakat hiçbiri işe yaramaz. Mecliste bulunanlar nihayetinde çareyi Allah’tan bekler. Bölümün sonunda sevgili, her ne kadar dostlarla mecliste mutlu bir şekilde vakit geçirse de gönlünde bir burukluk vardır ve kederlidir. Şair bölümü şu iki beyitle öğüt vererek bitirmiştir:

Maḥabbetde olursañ pāk ü şādık

Olur ma‘ şūḫ cāndan saña ‘ āşık (13b-209)

Olursun şıḏḳile maḫşūda vāşıl

Murāduñ olur ihlāşile ḫāşıl (13b-210)

2.2.1.7. Bâz-geşten-i mahbûb ez-seyrân

Sevgili, âşığın ne halde olduğunu merak etmektedir. Âşığı, aşk derdiyle yanıp tutuşmuş, sıkıntılı ve tasalı bir halde görür. Âşığın bu durumu karşısında sevgilinin tâkatı kalmaz ve onun yanında olmak ister. Âşık sevgilinin yanına getirilir. Âşığın bu durumunun kendisinden dolayı kaynaklandığını bilen sevgili, ona yatak döşek serip ilgi gösterir ve iyileşmesi için Allah’a dua eder. Nihayetinde âşık iyileşir. –Şair bölümün sonuna Allah’a samimiyetle, yürek temizliğiyle yönelmenin neticesinde duaların kabul olunacağını, Allah’ın nurunun insanın gönlünde tecelli edeceğini

vurgulamıştır.– Birkaç gün sevgiliyle dost olan âşık, bir hayli mutludur. Fakat gaddar felek onları ister istemez ayırmıştır.

2.2.1.8. Mehcûr-şuden-i ‘âşık be-mekr-i agyâr

Sevgilinin âşığa duyduğu üzüntü ve ona gösterdiği ilgiye karşı hased eden sevgilinin dostları (rakipler) âşığa kin güder. Bundan dolayı sevgilinin aklını karıştırıp âşığa karşı olan bu ilgisini bitirmeye çalışırlar. Aşığa düşman olan rakipler, bu durumdan haberdar olmayan sevgilinin huzuruna çıkar ve ona –Allah’ın emri olduğu şeklinde abartarak– söylemeleri gereken bir şeyin olduğunu bildirirler. Sevgili, yanına gelen dostlarının düşüncelerini anlatmalarını ister. Onlar ise, kim olduğu belli olmayan birine sevgilinin yâr olmasını yakıştıramadıklarını söyleyerek ya kendilerini ya da dilenci tabiatlıyı (âşığı) kapısından def etmesi gerektiğini söylerler. Dostlarından çekinen güzel, “ben değilem sizden ayru” diyerek onların gönülünü alır. Sevgilinin bu tavrını gören dostları sevinerek hemen âşığın yanına varırlar ve sevgilinin ona fermanının olduğunu bildirip –zerre-hurşîd, taş-gevher, zulmet-nûr, dîv-hûr karşılaştırmaları yaparak– sevgiliden uzak durmasını, kavuşmanın safâsından uzaklaşması gerektiğini söylerler. Bunları duyan âşığın yüreğine hasret ateşi düşer fakat fettân sevgilinin dostlarına (rakiplere) uyararak ferman kıldığını anlamıştır. Hicran belâsına kanaat eden âşık istemeden de olsa o emre itaat eder. O, âşıkların kanununda ayrılık ve keder olduğunu bilir. Âşık güzelin emri gereğince o diyarı (sevgilinin onu tamamıyla unutmamasını ümit ederek) terk eder. Sıkıntı ve feryâd içinde olan âşık içinde bulunduğu durumdan yakınıp bu kara bahtıyla nerelere gideceğinin üzüntüsü içindedir.

Sevgilinin bulunduğu diyarı terk eden âşık, denizin öbür yakasına, İstanbul’a gelir. Şair İstanbul’u geniş tasvirlerle başvurarak anlatır. Gönlün gezinti yeri, esası ebedîdir. Her binası cevherden kulelere benzer, genişliği gönle ferahlık verir, meydanı yücedir. Her evi İrem Bahçesi, mescidi Kâbe gibidir. Şair, içi bahçeler ve çaylarla dolu olan bu şehrin eşinin benzerinin olmadığını, her mekânının süslü ve güzellerle dolu olduğunu, din ve devlet işlerinin tümünden mevcut olduğunu ve her ne istenilirse bulunabileceğini belirtir. Kimi insanların din, kimisinin de dünya işleriyle meşgul olması dikkatini çeker. Şair buranın şehir olmadığını ancak on sekiz bin âlem olabileceğini söyler. Âşık bu şehirde ıstırap içinde yürür fakat şehrin bütün bu güzelliklerine rağmen gözü sevgiliyi aramaktadır. Sevgili olmadığı sürece bütün bu

güzellikler gözünde bir hiçtir. Dert ve sıkıntı içinde olan âşık ister istemez zamanını burada geçirir ve ayrılık ateşinin onu ebediyen yakmamasını umar.

2.2.1.9. Bahâriyyât

Şair bölüme geniş bahar tasvirleriyle başlamaktadır. Bahar ayının güzelliklerini, nisan bulutunun yeryüzüne giydirdiği parlak cennet elbisesi tasviriyle yüceltmıştır. Şair baharı verd, sûsen, nev-rûz, âlem-i müzeyyen, ebr-i nisân, hülle-i sündüs, reyhân, nergis, yâsemin, nihâl, berg-i semen, ebr-i bahâr, ağaç, çemen, bâd-i subh-dem, sünbül-i ter, misk ü ‘anber, gül-âb, hôş-bû, dürr ü cevher, lâle, kamer, benevşe, bülbül, zînet, ‘iş ü ‘işret, bâng-ı nây gibi ibarelerle anlatır.

Bitkilerin yeniden dirildiği bahar ayında insanlar günü gün ederken âşık, çaresiz ve yârin ayrılığı ile perişandır. Sevgilinin ayrılığı ve feleğin dönüp dolaşan eziyeti âşığı boğmaktadır. Âşığın ne yârine geri dönmeye tâkatı ne de bir an bile ondan uzak durmaya sabrı ve haysiyeti vardır. Ona varırsa –emrini çiğnemiş olacağından– asi olacak ama kalırsa da ayrılığın derdiyle ölecektir. Âşık çare bulamayınca ümitsiz bir şekilde Allah’a yalvarır, sığınağının onun kapısı olduğunu, kendisini ümitsiz kılmamasını diler. Âşık –Allah’ın lütfundan ve yüceliğinden (geniş bir yelpazede) dem vurarak– Allah’a, kendisini yârin kederiyle sarhoş ve perişan ettiğinden yakınarak, artık ayrılığın verdiği üzüntüden kurtarmasını, sevgiliye kavuşturmasını dilemektedir. Âşık nihayetinde, “Ey Allah’ım! Eğer sevgiliye arkadaş olamayacak ve bir an bile hizmetinde mutlu olamayacaksam beni ayrılığın kederiyle feryâd ve figân içinde bırakma. Benim gizli tuttuğum sırrım sana gizli değildir; ya canımı al ya da sevdiğimi bana ver” şeklinde dua eder.

2.2.1.10. Müstecâb-şuden-i da’vet-i ‘âşık

Şair, kalbinde ikiyüzlülük olmayan âşığın duasını Allah’ın kabul ettiğini belirtir. Dostlarına (rakiplere) aldanıp âşığı kendinden uzaklaştıran güzel, artık yaptığı kötülükten pişman olmuştur fakat bunu kimseye söyleyemez ve kendi içinde bir sır gibi saklar. Bahar kendini tekrar gösterir ve sevgili dostlarla bahçede gezinip güzel vakit geçirmektedir. Sevgili her ne kadar çemende vakit geçirse de gönlü mahzundur ve o zayıf, inleyen âşığı anıp dostlarına ne durumda olduğunu sorar. Dostları sevgiliye, âşığın ona olan aşkıyla ün saldiğini söyleyince eline bir kalem alır ve ona bir mektup yazar. Selam ve duadan sonra âşığa kutlu sohbetinden şeref

bağışlamasını, şiddetli arzu içinde olduğunu, âşığın bu halinin onda derin bir etki bıraktığını yazar ve bir peyke (ulağa) verir ve hemen ona ulaştırmasını ister.

Ulak yedi iklimden izler taşıyan bir şehre gelir, şehrin eşi benzeri yoktur, bütün dünya onda biri bile değildir. Şehrin her köşesini dolaşır âşığı arayan ulak ansızın cariyelerle dolu bir kalabalık görür. O kalabalığın ortasında âh ve figân içinde inleyen dîvâne birini gören peyk onu dikkatlice izleyip sözlerine kulak asınca dilberin istediği kişinin o olduğunu anlar. Yanına varıp sevgilinin selamını getirdiğini ayrılığının kederiyle gönlünün kırgın olduğunu, onu cân u gönülden beklediğini söyleyerek mektubu ona verir. Bu sözleri duyan âşığın aklı başından gider ve çok sevinir fakat içinde bulunduğu durumu düşününce ulağa, sözünün hasta gönlüne, yüreğinin yarasına merhem olduğunu söyler. Fakat sevgilinin gönlünün tok olduğunu; onun muhterem, kendisinin bayağı olduğunu şâh-ı devrânın yoksul birini anmayacağını, ondan kendisine kalan sadece dert ve belâ olduğunu söyleyerek ulağa kendisini ayrılık ve hasret içinde bırakmasını ister. Âşık ezelden beri kısmetinin bu olduğunu söyleyip keder ve zahmet çekmeyi kabullendiğini belirtir. Ulak âşığa böyle düşünmenin kendisine yakışmadığını, aşkında doğruluk ve temizlik olduğunu, yokluğunun sevgiliyi hasta ettiğini söyleyerek birlikte geri dönmeleri gerektiğini söyler. Bunun üzerine âşık, ulağa inanır ve hemen birlikte yola koyulurlar.

Nihayet sevgilinin dergâhına ulaşırlar. Âşığın yollarını gözleyen sevgiliye bir peyk geldiği ve yanında zayıf, perişan halde birinin olduğu haberi ulaştırılır. Bu haberi duyan sevgili hemen yanlarına varır. Âşık onu görünce hemen ayağına kapanır ve gözünden inciler saçar. O an sevgili ona lutf ve ihsân eyleyip yerden kaldırır ve halini sorar. Sevgili âşığa artık mutlu olmasını, onda ne kadar arzu ve aşk varsa kendisinde de olduğunu söyler. Sevgili kıyamette dahi birlikte olacaklarını dile getirdikten sonra âşığın elinden tutarak mutlu bir şekilde evlerine giderler.

2.2.1.11. Hâtîme

Şair, hatime bölümünde yaşadığı çeşitli sıkıntıları ve halini önceleri gazel halinde nazm ettiğini söyledikten sonra, yaşadıklarını bir araya toplayarak ehl-i fûnûna hazin yaratılışından –kendi hayatından hareketle bir eser– bir örnek sunduğunu söyler. Mesnevî, dua faslı ile sona erer.

3. BÖLÜM

3.1. METİN

1b Bi'hamdi'l-vāhidi'r-rabbi'l-ḥamīd
Ve bi'smi'llāhi zi'l-ʿarşı'l-mecīd

Hezārān midḥat ü ḥamd-i firāvān
Aña k'oldur ḳamu peydā⁴⁵ vü pinhān

Raḥīm ü nāşır ü Rabb-i ğafūr ol
Kerīm ü ḳādir ü Ḥayy-i şekūr ol

Eşerdür ḳudretinden iki ʿālem
Ḥaberdür ḥikmetinden cin ü ādem

Anuñ emriyledür ser-geşte eflāk
Anuñ ḥükmiyle sākin noḳta-i ḥāk

5

Ḳamu eşyāya eyle virdi itkān
Ki bir zerrede ḳalur ʿaḳl ḥayrān

2a Cemīʿ-i fiʿli aḥsen şunʿı muḥkem
Bulınmaz fiṭratında biş yā kem

Murādı muḳtezāsınca müretteb
Düzetdi cümle ʿālem ḥalḳını heb

Kimine şevḳ ü vecd ü ḥāl virdi
Kimine mülk ü cāh ü māl virdi

⁴⁵ Metinde bazı kelimelerde dal (ـ), zel (ـِ) ile gösterilmiştir. Dolayısıyla peydā şeklinde okunması gereken kelime peyzâ şeklinde gösterilmiştir. Peydâ: peyzâ: M

Kiminüñ başına ҡor cevherī t̄ac
Kimin Һar-mühreye⁴⁶ eyledi muht̄ac 10

Kiminüñ pisteri kemh̄a vü d̄ib̄a
Kimi b̄alin idinmiş seng-i Һar̄a

Kimi ʿ işretde c̄an̄anıyla Һand̄an
Kimi miḫnetde hicr̄anıyla n̄al̄an

Қılır ʿ Azr̄a ʿ izārın Һüb u z̄ib̄a
Ki t̄a V̄amıķ ola rüsv̄a vü şeyd̄a⁴⁷

Leb-i Şir̄ini eyledi şeker-b̄ar
Ki t̄a c̄an vire Ferh̄ad-ı dil-efḡar⁴⁸

Şaçını Leyl̄inüñ ol ҡıldı zencir̄
Ki t̄a meft̄un ola Mecn̄un-ı şeb-gir̄ 15

2b Cih̄ana şalmaḡ(i)⁴⁹ çün şür ü gavḡa
Cem̄al ü Һüsn ü Һulķı ҡıldı peyd̄a⁵⁰

Қamu andandur Һüsn ü maḫabbet
Anuñdur cümle bu şevķ ü meveddet

Bu biñ biñ ʿ ālem ü biñ ol ҡadar hem
Yoğ olsa olmaya bir zerrece kem

⁴⁶ har-mühreye: har-mühr ye: M

⁴⁷ Şeyd̄a: şeyz̄a

⁴⁸ Dil-efḡar: dil-fiḡar: M

⁴⁹ Salmaḡ(i)çün: salmaḡçün: M

⁵⁰ Peyd̄a: peyz̄a: M

Ve ger biñ ol kadar olursa ‘âlem
Ziyâde olmaya bir zerrece hem

Ya pes icâd-ı eşyâya sebep ne
Kamu çün hiçdür bunca ta‘ab ne 20

Hudânuñ⁵¹ gerçi yok fi‘linde ‘illet
Velîkin her işidür ‘ayn-ı hikmet

Belî ‘ışık oldu sırr-ı âferiniş
Kim oldur cân-ı ‘âlem-i nur-bîniş

Çün ol Hayy (ü) kadîm (ü) zü’l-Celâle
Nazar kıldı şifât-ı ber-kemâle

3a Diledi gizlü gencin kıla zâhir
Yaratdı bir mücellâ nûr-ı bâhir

O nûr-ı pāk-i rûh-ı Muştafâ’dur
Şeh-i kevneyn tâc-ı aşfiyâdur 25

Yaratdı kendiçün ol pāk zâtı
Pes anuñçün yaratdı kâyinâtı

Eger ol olmasa olmazdı eflāk
Delâlet eyler ol ma‘nâya levlāk

⁵¹ Hudânun: Huzânun: M

Zamāna maqşad bi'z-zāt oldur
Cihāna raḥmet-i mühdāt oldur

Sipih-r-i şer' ü deryā-yı yaqındür
Cihān-ı şıdķ (ü)⁵² kān-ı 'adl ü dīndür

Dime 'İsāya didügin naşārā

Daḥı ne diriseñ di aşikārā

30

Odur ḥayrū'l-bilāduñ reh-nümünü
Ve ḥayrū'l-ḥalk fi ḥayrū'l-ḥurūn

3b Ƙamu aşḥābdan aşḥābı efzal

Ƙamu aḥbābdan aḥbābı ekmele

Kim anuñ her biri necm-i Hudā'dur

Kerāmet menba' ı baḥr-i ḥayādur

Ḥuşūşā çār rükn-i millet ü dīn

Kim İslām anlaruñla buldı temkīn

Biri şıdķ içre şıddīķ-i cihāndur

Biri 'adl içre nūr-ı 'aql ü cāndur

35

Birisi 'ilmile üstād-ı⁵³ devrān

Birisi cūdile mümtāz-ı aqrān

⁵² M: -

⁵³ Üstād: üstāz: M

Anı añlar mı her nâ-dân ü ebleh
Ne bilsün pertev-i hırşîdi añma

Çü Mūsâ gördi kâdr ü kırbetini
Kemâl-i 'iz ü câh ü rif' atini

Diledi olmağa cāndan gulāmı
Der idi derd ü şevkıyle müdāmî

Ki yâ Rab eyle beni ümmetinden
Beni maħrûm kıлма himmetinden

40

4a Egerçi istedi Mūsâ müdāmî
Mesîhe virdi ol 'ālî-maķāmı

Anuñ dergāhına idrāke yok rāh
Olımaz menzilinden 'aql āgāh

Ne dil kılsun beyān vaşf-ı kemālin
Çü bilmez hıç kimse şerh-i hālin

Ne diyem vaşfını ey pāk sübhān
Ki şerm ü hayretümden derledüm kıan

Faşıh-i 'ālem o ben güng ü lālem
Sefîh ü gāfil ü āşüfte-hālem

45

Ne bilsün medhîni her hıç ü nâ-kes
Aña meddāh-ı hallāķ-ı cihān bes

Ḥikāyet-i der-münācāt

Varidi bir faķīr-i zār ü miskīn
Olur dūşman aña bir merd-i bed-kīn

Meger fırsat bulur bir gün o ḥūn-rīz
Elin bağlayup ilter evine tīz

4b Ele alınca tīĝ ol nā-müselmān
Virür ağzına oğlı pāre-i nān

Çü gördi anı ol merd-i bed-āyīn
Hemān çözdü elini öpdü pāyın 50

Diledi ‘övrini didi kim ey yār
Benüm Şimdi saña yār (ü)⁵⁴ vefā-dār

Çü sen yidüñ benüm ey dost nānum
Fedādur saña Şimden girü cānum

Ḥudāyā⁵⁵ çün yaratduñ kudretüñle
Bizi kılduñ mürebbā ni‘ metüñle

Olurmuş mu‘ teber çün ni‘ met ü nān
Ķatı dermānde ’em sen eyle dermān

Hevā vü hırş ü Őeytān urdı rāhum
‘ İnāyet kıldı demidür pādişāhum⁵⁶ 55

⁵⁴ M: -

⁵⁵ Hudāyā: Huzāyā: M

⁵⁶ Pādişāhum: pāzişāhum: M

Çatı mekkâredür bu nefs-i ħod-rāy
Meded irmezse senden vāy ya ki vāy

5a Mükedder ħātırım ħālüm perişān
Yolum tuğyān ü fikrüm fısk ü ‘ işyān

Ne hergiz geldi bir dem nefse inşāf
Ne ğıl ü ğışdan oldı ħātırım şāf

Geçüp ‘ ömr-i ‘ azizüm uş hevāda
Gözüm bir yaña gönlüm bir yañada

İşimdür gece gündüz sehv ü nisyān
Ĥaķıķatde ne kāfir ne müselmān

60

İlāhī baña itdüm her ne k’itdüm
Yañılmışam yaramaz yola gitdüm

Çü sen müstağnisün iki cihāndan
Ĥaķā vü cürmüme baķma geç andan

Şalāĥ ü ma‘ rifet erzānī eyle
Ne yaraşursa saña anı eyle

Dem-i āĥirde idüp fazlını yār
Kemāl-i raĥmetüñle ol ĥiridār

5b Der-sebeb-i inşā-ı maķāle

Bu derd ü ğam maķāmınıñ muķīmi
Belālu dillerüñ yār-ı ķadīmi

65

Melâmet meclisinde yâr-1 şâtr
Şafâ bâzârına şarrâf-1 mâhir

Hasan âşüfte-i zülf ü ruḥ-1 yâr
Ġarîb-i bî-kes ü zâr ü dil-efgâr⁵⁷

Hevâya tâbi^ç olmuş oda yanmış
Gözi yaşı ile kıana boyanmış

Cihânda irmemiş hergiz murâda
Daḥı şataşmamış ^ç adliyle dâde

Yaşı Ceyḥûn yüregi ḥûn günü dûn
Ġam-1 hicrânla maḥzûn ü maḡbûn

70

Şikâyet kıılmaḡa derd ü ġamından
Ĥikâyet kıılmaḡa miḥnet deminden

Bulup bir ḥōş-meşel mergûb ü maḡbûb
Ġarîb ü dil-firîb ü nâzûk ü ḥûb

6a Hemân-dem idinüp anı bahâne
Ġam ü derdini başladı beyâna

Ola kim tâli^ç -i naḥsı olup sa^ç d
Ṭulû^ç ide sa^ç âdet necmi min-ba^ç d

⁵⁷ Dil-efgâr: dil-figâr: M

Nazar eyleye ħurşīd-i me‘ālī
Ola fāli sa‘īd ü ħadri ‘ālī 75

Ķılup mi‘mār-ı cūd göñlin ābād
Kemāl-i luṭfi ide ħāṭırın şād⁵⁸

N’ola bī-faẓl ise pür-‘ayb ü noḳşān
Degil mi ol gedā sen ehl-i iḥsān

Nevālūñ ‘āmdur ol bī-nevādur
Vücūdı ħāk luṭfuñ kīmyādur

Ẓiyā virürse bir miskīn evine
Ziyān ola mı mihrūñ pertevine

Yeşerse bir faḳırūñ kişṭ-zārı
Ne noḳşān bula bārān-ı bahārı 80

6b Terahḥum vaḳtidür eyle ‘ināyet
Dem-i luṭf ü mürüvvetdür beḡāyet

Maṭla‘ -1 dāsītān

Gel ey derd ehli cāndan eyle feryād⁵⁹
Kim işidenler ide āferīn-bād

Bilürven kim belā vü miḥnetūñ çoḳ
Bu devr-i dūn elinden rāḥatuñ yoḳ

⁵⁸ Şād: şâz: M

⁵⁹ Feryād: feryâz: M

Hikāyet eyle fūrkat ğuŝŝasından
Ŗikāyet eyle ħasret kıŝŝasından

Sözünden cāna virsün zevk ħāme
Tamām olsun yazılsun **Ŗevk-nāme** 85

Bir ehl-i fazl-ı kāmil kān-ı ma' nā
Cihān-ı ma' rifet sulţān-ı ma' nā

Zarīf ü çāpük ü ŝāhib-ferāset
Laţīf ü nāzük ü ehl-i kiyāset

7a Ğmā kılduĝda mest olur belābil
Muĝaĝkaĝdur deminde siĝr-i Bābil
İderken Bursa ŝehrini temāŝā
Görür bir māh-ţal' at serv-i bālā

Bıraĝmıŝ zülfi sāye āfitāba
Gül-i ter mesken olmuş misk-i nāba 90

Cebīni burc-ı devlet āĝteridür
Ki zühre aña cāndan müŝteridür

Kemān ebrūları miĝrāb-ı ' uŝŝāĝ
Hilāl-i ' ıyd-veŝ meŝhūr-ı āfāĝ

Çün itmiş çeşm-i mesti meyl ħ'āba
Ne ĝam aña cihān varsa ħarāba

‘ Aceb h̄ūn-h̄ārdur bu t̄iġ-i müjgān
Ki zulmile döker bir demde biñ an

Lebi kevşer yañaġı bāġ-ı cennet
Görenler başına opar ıyāmet 95

Güzel bitmiş İrem Bāġında el-ha
İki gül arasında tāze zanba

7b Ya dil ıflına eylemege ta‘ līm
Yazılmış ‘ ayn ü nūn ü lām elif mīm

Lebi üstindeki h̄āl-i siyāhı
Nihānī rāzdur sırr-ı İlāhī

‘ Aceb şir̄in dūrer ol şekker̄in leb
Ki daı utmadın ādem utar teb

N’ola dendānı virse mürdeye cān
Ġedāsıdur anuñçün āb-ı hayvān 100

Dehānı çün vire söze leāfet
ılur hiīle dūnyāyı ziyāfet

Ele düşvār irür sīb-i zenehdān
Degildür elde dutma cānı āsān

Dolaşmış boynına ġisū-yı arrār
Şarılmış şāh-ı kāfūra iki mār

O s̄im̄in-sā' id ü bāzū-yı billūr
Beğāyet hūbdur nūrün 'alā nūr

Nihāl-i kām̄eti serv-i ser-efrāz
Cemāl ü ṭal' atıdur gülşen-i nāz 105

8a Dehānı sırrına ne irdi efkār
Ne ḥod⁶⁰ rāz-ı miyānından eşer var

Çü s̄im̄-i ḥāmdur sāḡ-ı bilūr̄in
N'ola meyl eylese her zār ü misk̄in

Ḳamu a' zā münāsib ḡadd-i mevzūn
Hem-ān-dem bir nazarda oldı meftūn

Hevā odı ider gönlini pür-dūd
Kemāl ü 'aḡl ü fazlı oldı nā-būd

Ḳıluben t̄ir-i ḡamzesine sen ḡāk
Kemend-i zūlfü ider çehresin ḡāk 110

Olup ser-mest-i lā-ya' ḡıl lebinden
Mu' allaḡ oldı cānı ḡabḡabından

Ne mümkin bir nefes dürmek öñini
Yaḡūd⁶¹ fikr eylemek bir dem şoñını

⁶⁰ Hod: hoz: M

⁶¹ Yahūd: yahūz: M

Mecâl ü t̄âqatını hayret aldı
Ten-i bî-cân gibi bî-çâre kaldı

Ġam-ı ‘aşkıyla olup zâr ü medhûş
Yüz urdı toprağa ol demde bî-hûş

8b Yüzine şu seper yaşı dem-â-dem
Ki tâ bir dem bu hayrânlig ola kem 115

Belâ vü derd ü ğam maḥremlig eyler
Hemân âh ü fiġân hem-demlig eyler

Bulur çünkim bu hayretten ifâkat
Görür yoġ dilde kuvvet cânda t̄âkat

Maḥabbet odı yakmış ḥurmenini
Ter itmiş âb-ı dîde dâmenini

Velî bilmez kim ol dil-dâr-ı fettân
Melek mi yâ perî mi yâḥud⁶² insân

Nedür ins ise bu şekl ü şemâyl
Perî ise nedendür inse mâyl 120

‘ Aceb bilsem yeri Bâġ-ı İrem mi
Ya ben ol serv-i bâlâya irem mi

⁶² Yâhud: yâhuz: M

Bu hayretden olur zâr ü dil-efgâr⁶³

Firâk-ı yâr kıldı cânına kâr

Bir adım gitmege yok iktidârı

Ne bir dem turmağa şabr ü qarârı

9a Gözi giryân dili nâlân yüzi kıân
Ėam-ı ‘ aşkıyla ser-gerdân ü hayrân

Yürüdi der-beder âvâre vü ħ̃âr

Ŧuş olur gözlerine nâ-geh ol yâr 125

Ki manzardan kıalur nezzâre ol mâh

Hem-ân-dem eyledi derdiyle bir âh

Yüzi üstine bî-Ŧâkıat yıkıldı

Figân ü nâle vü feryâd⁶⁴ kıldı

Başına üşdi kûyı itleri heb

Görürler dutmuş uş bir ‘ aşıkı teb

Sirişk-i germile pejmürde olmuş

Dem-i serdile dil efsürde olmuş

Olup merdümligiyle aña hem-dem

Ururlar ħalkıle zaħmına merhem 130

⁶³ Dil-efgâr: dil-figâr: M

⁶⁴ Feryâd: feryâz M

Dil ü cāndan olup aña hırīdār
Olurlar şıdkile yār (ü)⁶⁵ vefādār

Çü miskīn ‘ aşık-ı mehcūr-ı bī-dil
Görür olmuş diyār-ı yāre vāşıl

9b Nesīminden meşāmı ‘ anber olmuş
Gözi vü gönli envāriyla tölmiş

Nevāziş eyleyüp yārān hem-dem
İdinmişler keremden anı maḥrem

Cemāl-i yārile mesrūr ü bī-bāk
Ḥayāl-i vaşlile şād⁶⁶ ü tarab-nāk

135

Bu ḥāletden varup ol demde vecde
Ḥudā-yı⁶⁷ müste‘āna kıldı secde

Sürür ü ‘ işretiyle niçe eyyām
Ser-i kūyında yāruñ kıldı ārām

Seḥerden şāma dek ‘ aşkıyla ser-ḥōş
Ḥayāliyle giceden tā seḥer ḥōş

İşidüp geh geh āvāzın nihānī
Şafā bulurdı cān-ı nā-tüvānı

⁶⁵ M: -

⁶⁶ Şād: şâz: M

⁶⁷ Hudâ: Huzâ: M

Görüp ol serv-i nâzı gâh gâh ol
İderdi dest-i kütâhından âh ol 140

Ḳanâ' at eyleyüp huld-i berîne
Olımazdı ḳarîn ol hür-^ç ayîne

10a Güneşden sâye ile hurrem olmuş
Nesîmiyle İremden hoş-dem olmuş

Ümîdî⁶⁸ bu kim olup bahtı meymûn
Şala nâ-geh hümâ zıll-i hümâyûn

Ḥalâş eyleye külliyâ elemden
Ḳabûl eyleye ḳullıġa keremden

Velî ḳorḳardı kim devrân-ı ġaddâr
Kime kim eylerise yârini yâr 145

Taḥammül idemeyüp ġayretinden
Helâk eyler firâḳ ü ḥasretinden

Ma' andur devletinde luḫfile ḳahr
Sirişte ni' metinde şekker ü zehr

Belâ bâlında iḳbâlinde idbâr
Küdûretdür şafâsı genci pür-mâr

⁶⁸ Ümîdi ümîzi: M

Vefāsı cevr ü miḥnet vaşlı hicrān
‘Aṭāsı ‘āriyet ümmīdi⁶⁹ ḥırmān

Der-şifat-ı şeb

10b Çün eflākuñ olur ma‘ şūḳı pinhān
Hezārān şem‘ yaḳup oldı cūyān 150

Eşer eyledi çün cānına firḳat
İder pür sīnesini dāḡ-ı ḥasret

Girüp ol mihr-i tābān ḥalvetine
Kılur meyl ehl-i diller şoḥbetine

Oḳur bir niçe nāzūk ṭab‘ -ı mevzūn
Ki söz ile ḳılurlar ‘aḳlı meftūn

Kimi eş‘ār-ı şūr-engīz söyler
Kimi derd-i derūnın şerḥ eyler

Kimisi eyler aḥterden şikāyet
Kimisi māh-rūlardan ḥikāyet 155

Leṭāyifden kimisi behcet-efrūz
Ma‘ārifden kimisi ḥikmet-āmūz

İder her biri bir dürlü fesāne
Söz irdi āḥir ol bi‘-‘aḳl ü cāna

⁶⁹ Ümmīdi: ümmīzi: M

Didiler ey şeh-i hubân-ı ʿâlem
Revân olsun yoluña cân-ı ʿâlem

11a Yüzüñden rüşen olsun çeşm- i nem-gîn
Sözünden hürrem olsun cân-ı gam-gîn

Ki var küyuñda bir dîvâne-i zâr
Sözinde derd ü hasretten eşer var 160

Yüzüñün rengi dönmüş zaʿ ferâna
Boyanmış gözlerinüñ yaşı kana

Ne vardur kimseye hiç iltifâtı
Ne hod⁷⁰ bir pula şayar kâyinâtı

Ġamını söylemez illâ özine
Döyemez ʿaql ü fehm anuñ sözine

Meger kim mübtelâ-yı derd olupdur
Dü ʿâlemden anuñçün ferd olupdur

Meger var anda bir râz-ı nihânî
Ki görenler olur dîvâne anı 165

ʿAceb derdi vü müşkil hâleti var
Oransız ğuşşası vü hasreti var

⁷⁰ Hod: hoz: M

Ne bilür kimse kim efgānı kimden
Yaḥūd⁷¹ bu derd-i bī-dermānı kimden

11b İşitdi anı çün ol serv-kāmet
Melül oldı aña göñli beğāyet

Hemān bildi ki kendü bendesidür
Belā-yı ‘aşķile efgendesidür

Cemālinden gözi bī-ḥāb olupdur
Zülālinden dili pür-tāb olupdur 170

Şaçından beste-i zencīr-i ğamdur
Gözinden ḥaste-i derd ü elemdür

Leb-i la‘linden olmuşdur ciger ḥün
Firāķından olupdur zār ü maḥzün

Melālet kıldı anuñ tāķatın tāķ
Beğāyet oldı dīdārına müştāķ

Anı fikr eyledi ol yār-ı dil-dār
Kim ide çin-seḥerden ‘azm-ı gül-zār

Teferrüc eyleye tā yāl ü bālin
Temāşa ide ḥāl-i pür-melālin 175

⁷¹ Yahūd: yahûz: M

12a Der-şifat-ı rûz

Seherden kim bu nüh dolâb-ı âbı

Dürer bu cümle nûrânî ħabâbı

Ṭolu âbile bir secl-i mu'azzam

Revân eyledi devrâna hem-ân-dem

Zamân-ı mürde-dil irüp ħayâta

İrişdi teşneler âb-ı Fırâta

Ṭurup ol yâr-ı şannâz uyħusından

Uyandı nergisi nâz uyħusından

Ġurûr-ı ħüsnile ser-mest ü ħun-ħ'âr

Şarâb-ı nâzile maħmûr ü efgâr

180

Hezârân luţfile ol verd-i ħandân

İder yârânile 'azm-ı gülistân

Ser-i kûyında ol maħbûb-ı cânî

Görür ol nâ-tüvânı nâ-gehânî

Ki bulmuş âteş-i sevdâ nihâyet

Za'îf olmuş ħam-ı 'aşkıyla ħâyet

12b Hevâyile o deñlü pür-dimâħı

Yaħın olmuş söyünmege çerâħı

Çü gördi hālını kıldı teraḥḥum
Yanına vardı vü itdi tekellüm 185

Didi ḥālūñ nedür ey ʿāşık-ı zār
Neden sen böyle bî-mār ü dil-efgār⁷²

Bu vech ile gözūñ giryān nedendür
Bu āh ü nāle vü efgān nedendür

Çü gördi ol ğarīb-i zār ü nālān
Ki nerm olmuş aña ol şemʿ -i tībān

İraḫdan gāh gāhī görmekile
İşigi tozına yüz sürmekile

Hem ol deñlü ʿināyet kıлмаğile
Enīs olup riʿāyet kıлмаğile 190

Birez üns eyleyüp taḥşīl-i ʿāşık
Ayıtdı ey büt-i meh-rū-yı şādık

Firāḫuñla ne dil kim mübtelādur
Ölürse zecr-i hicrile revādur

13a Ne cān kim eyleye vaşluñı ḥāşıl
Dü ʿālem lezzetine oldı vāşıl

⁷² Dil-efgār: dil-figār: M

Baňa çün olmadı vaşluñ müyesser
Bu dirlikden ölüm yegdür muqadder

Bunı didi vü gitdi kend'özinden
Bi-küllî nâ-ümid⁷³ oldu özinden 195

Velîkin üns-i yâr ü luţf-ı güftâr
Girü ol muştılıqdan qaldı bî-zâr

Çün ol yâruñ nazâr kıldı yüzine
Kulağ urdı yine gevher sözine

Bayağıdan beter hayrân ü medhüş
Yüz urdı toprağa ol demde bî-hüş

Ne deñlü varise efsün ü çäre
Qılur ol dil-ber ol zâr ü nizâra

Birisi dağı dermân eylemedi
Ziyâde itdi noqşân eylemedi 200

Qamusı qaldılar ol hâle hayrân
Didiler kim meger haq ide dermân

13b Buňa tedbîrle olamaz müdâvâ
Meger luţf ide ol Hây-ı tüvânâ

⁷³ Ümîd: ümîz: M

‘ İlāca gördi çün kâbil degildür
Ṭabī‘ at şıḥḥate māyil degildür

İdüp tefvīz Ḥayy-ı müste‘ āna
Zarūrī yolına oldu revāne

Gülistāndan yaña ol bülbül-i nāz
Hezārān guşşa ile kıldı pervāz

205

Egerçi kıldı yārān inbisātı
Unıtdı ol şanem zevk ü neşātı

Velīkin zāhiren ol şem‘ -i tābān
Olur yārānile meclisde ḥandān

Erirdi gönli ammā nār-ı ğamdan
Kıatı dil-teng idi ol pür-sitemden

Maḥabbetde olursañ pāk ü şādık
Olur ma‘ şūḳ cāndan saña ‘ āşıḳ

Olursun şıdḳile maḳşūda vāşıl
Murāduñ olur ihlāşile ḥāşıl

210

14a Bāz-geşten-i maḥbūb ez-seyrān

Gül-i gül-zār-ı şaḥn-ı lāceverdı
Ruḥ-ı ‘ āşıḳ gibi çünkim şarardı

Daḥı eylemeyüp bir sa‘ at ārām
Otağına yöneldi ol dil-ārām

Ki göre ol ğarībũñ n'oldı ħālī
Neye irişdi ħāl-i pür-melālī

Çü geldi ğördi ol zār ü ğarībī
Kim olmış ğuşşa vü miĥnet nařībī

Belā-yı 'āřķile ĥayretde ħalmıř
Dil-i pür-derdile ĥasretde ħalmıř 215

Ne ayılır ki ħurtıla cefādan
Ne olur kim ħalāř ola belādan

Çü ğördi ol büt-i meh-rūyī 'uřřāk
Kim olmışdur beĝāyet řākātı řāk

O māha kār idüp ħāl-i nizārı
Daĥı ħalmadı ĥiç ayrıĥ řarārı

14b řükūfeyle idüp 'unnāb-ı nābı
Dizer elmāsa lü'lü'-yi ĥōř-ābı

Ķılup verd-i teri rencide jāle
Ķüneři řırmıĥ itdirdi hilāle 220

Getürdiler buyurdı dest-ber-dest
Getürdiler der-i dil-dāra ser-mest

Kerem ħılup o yār-ı meh-veş añā
Düzetdi ĥāb-gāĥ ü mefreş añā

Çü bilürdi kim andan oldı bīmār
İderdi kendü eliyile tīmār

Du‘ā kııurdı Sübhān-ı mucībe
Ki şıhhat vire ol zār ü ğarībe

Hem āhır da‘vetin maqbūl idüp Hāķ
Selāmet virdi añna Rabb-ı muṭlaķ 225

Dilā şıdķile ol da‘vāta meşğūl
Ki Hāķ ider anı elbette maqbūl

Riyāyile kııursañ ger taşarruf
Ķabūl olmaz du‘ā çekme tekellūf

15a Ve ger ihlāşile meşğūl olasın
Muķarreb oluben maqbūl olasın

Ķııup ķalbüñe nūr-ı Hāķ tecellī
Dü ‘ālemden bula cānuñ tesellī

Çü ķalb-i mü’mine girürmüş ol pāk
Revā mı idesin pür-ķār ü ħāşāk 230

‘İnāyet irişüp feyz-i keremden
İfāķat buldı fi’l-cümle elemden

Enīs olmağile ol serv-i gül-ruķ
Olur vaķtı hümāyūn baķtı ferruķ

Olur mı andan artık kām-rānī
Kim ide ‘āşığa maqşūd-ı cānı

Zehī vaqt-i sa‘īd ü rüz-i pīrüz
Ki hem-dem ola cānān-ı dil-efrüz⁷⁴

Çün ol bī-ḥāşıl-ı āşüfte vü zār
Olur bir niçe gün cānānile yār 235

Taḥammül idemeyüp devr-i ğaddār
Ayırdı çār-nā-çār āḥir-i kār

15b Mehcūr-şuden-i ‘āşık be-mekr-i aġyār

Nigār-ı sīm-ten cān-ı dil ü cān
Büt-i la‘līn-leb ü maḥbūb-ı devrān

Çü meyl itdi o zār ü müstemende
Terahḥum kıldı ḥaste derd-mende

Olup hem-demleri ol ḥāle ğam-ġīn
Dutarlar ol ğarīb (ü)⁷⁵ ḥasteye kīn

Hezārān fitne ile mekr ü ḥīle
İdüp reddine eylerler vesīle 240

Ġurūr-ı ḥüsñile ol yañaġı māḥ
Degildür kendü aḥvālinden āġāḥ

⁷⁴ Dil-efrüz: dil-fürüz: M

⁷⁵ M: -

Ne bilsün hāl-i ‘uṣṣāķı ne bilsün
Ya sūz-i cān-ı müştāķı ne bilsün

Pes andan muhķem idüp ittifāķı
Muķadder eyleyüp mekr ü nifāķı

İderler hāzretine bir gün i‘ lām
Kim ey maṭlūb-ı cān maḥsūd-ı eyyām

16a Huzūruñuzda vardır bir sözümüz
Velīkin dimege döymez yüzümüz 245

Nidelüm dimemege daķı yok yol
Degildür farz belki farz-ı ‘ayn ol

Didi her ne ise ol sözi söyleñ
Ne kim evlā ise siz anı eyleñ

Didiler ey meh-i ferhunde-aķter
Melek-manzar perī-peyker semen-ber

Nedendür bir levend-i rind ü evbaş
Saña yār ola ķoşasın aña baş

Ne nāmı bellüdurur ne nişānı
Revā mı olasın sen yār-ı cānı 250

Zamāna hāzretüñüz ide ğıybet
Cihān hāķın bize güldürme elbet

Ya öldür cümlemiz red it kapuñdan

Ya dūr it ol gedā-ṭab' ı ṭapuñdan

Ki bīzār ola cevr ü ḳahruñuzdan

Çıḳup āvāre ola ṣehrūñüzden

16b Ol itlerden üṣendi çün ol āhū

Ayıtdı ben degilem sizden ayru

Ne söz kim fikr idesiz maşlaḳatdur

Ne iş kim işleyesiz menfa' atdur 255

Çün aḡyāruñ sözine uydı cānān

Hem-ān-dem çüst ü çāpük şād ü ḥandān

Varurlar ol ḡarīb (ü)⁷⁶ derd-mende

Faḳīr ü ḥ'ār ü zār ü müstemende

Budur derler saña fermān-ı cānān

Ki daḡı ṭurmayasın bunda bir ān

Serāy-ı devletinden dūr olasın

Şafā-yı vaşldan mehcūr olasın

Ki yaraşmaz senūñ gibi gedāya

Muḳarreb olasın ol pādişāya 260

⁷⁶ M: -

Olur mı zerreye hürşîd hem-ser
Ola mı taşile gevher berâber

Münâsib olısar mı zulmet ü nûr
Müşâhib yaraşur mı dîvile hûr

17a Çün ol bî-çâre ‘âşık nâ-gehânî
İşitdi ol hadîş-i cân-sitânı

Yüregine irişüp hasret odı
Yağın oldı ki maḥv ola vücûdı

Velî çün bildi kim ol yâr-ı fettân
Uyup ağyâra eyle kıldı fermân

265

Qılup hicrân belâsına kanâ‘ at
Zarûrî emrine kıldı itâ‘ at

Bilürdi eyledür âyîn-i ‘uşşâk
Ki ‘âşık olmaya ma‘şûkına ‘âk

Yanında bir olup küfrile tã‘ at
Ne emr eylerise ide itã‘ at

Müsâvî olup andan luḥfile qahr
Lezîz ola elinden şekker ü zehr

Pes emri mûcibince ol nigâruñ
Hem-ân-dem terkin urdı ol diyâruñ

270

Velî umar kim ol la' l-i şeker-nüş
Anı kılmaya külliyyen ferâmûş

17b Egerçi fūrkatıyla kaldı mecrūh
Girü vaşlıyla ola rāhat rūh

Hezārān ḥasretile zār ü dil-teng
Firāvān miḥnetile vālih ü deng

Vedā' idüp diyār-ı yāre ol dem
Gözinden yaş yerine aqıdur dem

Şafā-yı vaşlı cāndan eyleyüp yād⁷⁷
Belā-yı hicrile iderdi feryād

275

Yürürdi fūrkatıyla ḥār ü miskīn
Dir idi ḥasretiyle zār ü gamgīn

Dirīgā neyleyin nice ideyin
Bu kara baḥtile kıanda gıdeyin

İrem bāğında iken şād⁷⁸ ü ḥurrem
Dirīgā kim yerüm oldu cehennem

Dirīgā kıanı ol maḥbūb-ı cānī
Ki bir sözi deger iki cihānı

⁷⁷ Yād: yāz: M

⁷⁸ Şād: şāz: M

Dirîgâ n'oldı ol dil-dâr-ı ʔannâz
Ki her bir ğamzesi söylerdi biñ râz 280

18a Ƙanı ol 'iş ü nüş ü kâm-rânî
Ki her lâhẓaydı 'ömr-i câvidânî⁷⁹

Ezelde bu imiş çün hük-m-i taqđır
Ne kılam n'eyleyem baña ne tedbîr

Pes andan kıldı deryâdan 'ubûr ol
Bulur Ƙořtañtiniye şehrine yol

Degül şehr ülke nüzhet-ġâh-ı cândur
Felek gibi esâsı câvidândur

Binâsı beñzemiş zâtü'l-bürûca
Fezâsı dil-ġüşâ vü řaħnı yüce 285

Şanasın her evi Bâġ-ı İremdür
Yahûd⁸⁰ her mescidi Beytü'l-Haramdur

Pür olmuşdur içi cennât ü enhâr
Naẓîrin görmemişdür çarħ-ı devvâr

Müzeyyen her maġâmı ħûblarile
Semen-sîmâ güzel maġbûblarile

⁷⁹ Câvidânî: câvizânî: M

⁸⁰ Yahûd: yahûz: M

Umūr-ı dīn ü dünyā cümle mevcūd
Müheyyādur ne kim olursa maqşūd

18b Kimi mescidde meşğül-ı ‘ibādet
Kimi meyḥānede mest ü melāmet 290

Kimisi şafḥa-i Qur’ān’a tālīb
Kimisi t̄ā‘at-ı cānāna rāğīb

Kimisi şeyḥden umar ‘ināyet
Kimi pīr-i muğāndan isti‘ānet

Kimi ḥān ü ‘ibādet-ḥāne yapmış
Riyāsız kimi ‘iṣret-ḥāne yapmış

Degül şehri onsekizbiñ ‘ālem ancaḳ
İrem ancaḳdur ol deñlü hem ancaḳ

İdüp her gūşesin seyr ü temāşā
Yürürdi mest ü ḥayrān zār ü şeydā 295

Baḳup çün görmezidi ol niğārı
İderdi dem-be-dem efgān ü zārī

Kimüñ kim yaḳa cānın fūrḳat-ı yār
Gözine gülşen-i cennet gelür ḥār

Kime kim ola hem-dem derd-i hicrān
Görine bāğ ü bostān bend ü zindān

19a Ve ger ola hayāl-i yār hem-dem
Behişt-i cāvidānīdūr cehennem

Şabā bigi yelüp āheste haste
Yürürdi göbegü h̄ār ü şikeste 300

Degüldi ihtiyārı çünkim elde
Buçuk dem tırmazidi bir maḥalde

Faķır ü müstemend ü müflis ü zār
Ḥaķır ü haste vü bī-hūş ü bī-yār

Ne kimse derdine tīmār eyler
Ne ḥod⁸¹ ḥālinden istifsār eyler

Bu ser-gerdānlığıyla niçe eyyām
Geçürdi rüzgārın kām-nā-kām

Velī umardı kim bu devr-i pür-ķahr
Ki geh şerbet şunar ʿuşşāķa geh zehr 305

Anı yaķmaya nār-ı hicr-i cāvid⁸²
Zülāl-ı vaşldan ḳalmaya nevmīd

19b Bahāriyyāt

Çü bu tāvus-ı zerrīn-perr raḥşān
Ḥamel burcına geldi ḳıldı cevlan

⁸¹ Hod: hoz: M

⁸² Cāvid: cāviz: M

ılup sar-ı rahmet dehri ihy
Cihnı eyledi Firdevs-i a' l

Olup nev-rzile 'lem mzeyyen
Pr oldu bg  sahr verd  ssen

Zamnı ebr-i nisn tıyurdu

Zemne hulle-i snds giyrdi 310

ılup sultn-ı gl glende meclis
Dirildi Őobete reyhn  nergis

urup etr-i hmyn ysemenden
Nihli dŐrr berg-i semenden

Gerer ebr-i bahr perdesini
Kim sde ıla perverdesini

Olup her bir aa bir nal-ı dil-keŐ
emen cn-baŐ bd-i Őub-dem hŐ

20a O del bitmiŐidi snbl-i ter
Ki hk olmıŐdı gy misk  'anber 315

Gl-b ol del ŐamıŐ ebr-i nisn
Ki hŐ-byidi cennetden glistn

NiŐr olmış o del drr  cevher
Ki yeryzi grinmezdi ser--ser

Ayağ üzre tırup hıdmetde lâle
Elinde sâkı-veş la‘ lîn piyâle

Çağırur sözle her demde kâmeri
Olup bî-bâde virmek bâda ‘ ömri

Benefşe-serv ayağında koyup baş
Oğur bülbül hezârân medh ü sabaş 320

Zamānuñ hõşlıđı dehrüñ şafāsı
Şabānuñ luğı devrānuñ nemāsı

Cihāna ol kâdar virmişdi zînet
Ki reşk iltürdi aña bâđ-ı cennet

Bulup her zerre nūr-ı mihreden tâb
Olur her katre bir lü ‘lü ‘-yi kem-yâb

20b Degül âdem ki cüş itdi cemâdât
Dirildi cümle emvât-ı nebâtât

Olup şūrîde şu şahrâya düşmiş
Cihân halkı temâşāsına üşmiş 325

Olup her cinsin bahsi ile hem-dem
İderler ‘îş ü ‘ işret şād ü hurrem

Kimi gülşende cām-ı mey kıılır nüş
Kimi şahrâda bâng-ı nây ider güş

Leb-i cūda kimi ser-mest ü hayrān
Kimi eyler çemen şahınımı seyrān

Kimisi sāye-i gülde tarab-nāk
Kimi kılmış yaqasın gül gibi çāk

Velī bī-çāre ‘ aşık zār ü giryān
Yürür āvāre hayrān ü perişān 330

Bu mevsimde k’ olur dīvāne ‘ ākıl
Nice şabr eylesün her zār ü bī-dil

Bahār eyyāmi ‘ aşq-ı hāne-perdāz
Taḥammül ide mi her mest ü ser-bāz

21a Firāk-ı yār cevr-i devr-i gerdūn
Yaşın hūn eyledi bahtın dige-gūn

Dil-i pūr-derdi ne mümkün oñılmaq
Ya bir dem dil-berile hem-dem olmaq

Vücūdın ğarq idüp baḥr-i taḥayyür
İderdi kendü aḥvālin tefekkür 335

Ne şehriyāre var varmağa tākāt
Ne bir dem turmağa şabr ü ḥamiyyet

Varursa şehriyāre ‘ āşī olur
Turursa derd-i hicrānile ölür

Çü her bir çâreden kesdi ümîdin
Ayıtdı yâ İlâhî nâ-ümîdin

Çapuñdur melce'üm püşt ü penâhum
Beni nevmîd kıлма pâdişâhum

Ne yüzden gözlesem maşşûd sensin
Neye taşsam yine maşşûd sensin 340

21b Eger Ka'be ola yirüm ve ger deyr
Yine kendü ilünde iderim seyr

Çamu eşyâda zâhir oldı nûruñ
Pes oldum 'âşıkı ben ol zuhûruñ

Güzel yüz oldı çün hüşnüñe mir'ât
Anuñçün andan olur kesb-i hâlât

Büte çapanlaruñsun i' tiçâdı
Oda secde kılanlaruñ murâdı

Velî çün gâlib olmışdur cehâlet
Olupdur cümlesi ğarç-ı dâlâlet 345

Eger⁸³ kâfir olaydı bütten âgâh
Nite olurdı ol dîninde güm-râh

⁸³ Eger: ger: M

Velî olduğıçün qahruña mazhar
Olupdur tâ ebed h̄âr ü muhaqqar

Eger olmazsa luftuñdan ‘ ināyet
Bulur mı kimse kendüden hidāyet

Senüñdür h̄ük-m-i ‘ ālem cümle maḥkūm
Degül maḥkūm belki hiç ü ma‘ dūm

22a İdersin kimi isterseñ selāmet
Kılursın kimi rüsvā vü melāmet 350

Kimi maḥbūlikem merdūd idersin
Kimi mezmūmiken maḥmūd idersin

İlāhī cürm ü ‘ işyāna maḥrūn
Ṭopuñdan luft ü qahra muntazırūn

Eger luft idesin raḥmet senüñdür
Ve ger qahr idesin kudret senüñdür

Velî çün luftuñ esbaḥdur ḡazabdan
Umarven raḥmetüñi ol sebebden

Beni çün eyledüñ ‘ aşkile rüsvā
Ġam-ı yārile kıldıñ mest ü şeydā 355

Periṣān eyledüñ çün rüzgārum
Ṭağıtduñ zülfi bigi kār ü bārum

Ḥayāl oldum miyānı gib(i)⁸⁴ ğamdan
Hilāl oldum qaşı bigi elemden

Baṅa yār eylegil ol dil-nüvāzı
Ki cānum yaqdı hicr-i cān-güdāzı

22b Ḥalāş idüp belā-yı fūrkatından
Müşerref kıl şafā-yı vuşlatından

Gözüm kim giryeden olmışdur a' mā
Meger pīrāmeninden ola bīnā 360

Yürek kim şūrile oldu cerāhat
Meger şīrīn lebinden ola rāhat

Günüm kim fūrkatından oldu deycūr
Meger kim tal' atından ola pūr-nūr

Gider gönlüñden anuñ kibr ü kīni
Ki tā yād ide bu zār ü ḥazīni⁸⁵

Çün evvel luṭfuñile hem-dem itdūñ
Bu göñlüm yarasına merhem itdūñ

Hem āḥir yā İlähī raḥmet eyle
Beni ol yārile hem-şoḥbet eyle 365

⁸⁴ Gibi: gib: M

⁸⁵ Hazīn: hazīb: M

Bu h̃āndan kim baña kılduñ havāle
Aña daħı naşīb eyle nevāle

Bile tā n'eydügin aħvāl-i ' uşşāk
Neler çekdügini bu cān-ı müştāk

23a Muħabbet idüben bī-çāresine
Devā ide yüregüm yarasına

Ve ger yoğise yāre hem-dem olmak
Ya bir dem ħidmetinde ħurrem olmak

Beni bu zecr-i hicrānile yā Rab
Çoma feryād⁸⁶ ü efgānile yā Rab

370

Saña maħfī degül rāz-ı nihānum
Ya al cānumı ya vir dil-sitānum

Müstecāb-şuden-i da' vet-i ' āşık

Fiğān ü āhile çünkim münācāt
İdüp Allāh'a kıldı ' arz-ı ħacāt

Yoğidi çünki gönlünde riyāsı
Çabül oldı hem ol sâ' at du' āsı

Bulup maqşūdını olmadı maħrūm
Ger iħlāsuñ varise sen daħı um

⁸⁶ Feryād: feryâz: M

Çün ol yâr-ı melek-şüret felek-ñü
Gül-i gönce-dehen serv-i semen-bü 375

23b Cihānuñ cānı vü cānuñ revānı
Şafānuñ menba‘ı kân-ı emānı

Melāḫat çarḫınuñ bedr-i münîri
Leṭāfet şehrinüñ şāh u emîri

Uyup düşmen sözine nā-gehānî
Giderdi ol ğarîb-i dîl-sitānı

Vişālinden anı dūr itmişidi
Ğam-ı hicrile rencür itmişidi

Peşimānidi yatlu pîşesinden
Perîşānidi ol endîşesinden 380

Velî şaqlardı göñlünde nihānî
Kimesneye dimezdi hergiz anı

Meger bir dem ki ferrāş-ı bahārî
Döşetdi bâĝa ferş-i sîm-kārı

Giyüp her sebze nevrûzî ḳabāsın
Yine ‘arz itdi şāh-ı gül liḳāsın

24a Zemîn çün genc-i Ḳārûnı çıkardı
Çemen şaḫnında āb-ı Hızır aḳardı

Fiğāna geldi çün murğ-i hōş-elhān
Ağaçlar raqşa girdi dāmen-efşān 385

Seherden gün gibi ol lāle-ruhsār
İder yārānile ʿazm-ı gül-zār

Velīkin her ne deñlü itdi seyrān
Çemende eyledi gül-geşt ü cevlan

Açılmadı o nāzük göñli ğamdan
Tesellī bulmadı aşla elemden

Beğāyet hātırı rencide oldı
Teb-i ğamdan gül-i sīr-ābı şoldı

Añup ol ʿāşık-ı zār ü nizārı
Elinden gitdi şabr ü ihtiyārı 390

Şoyup laʿli tekerrürüñ rūḥ-perver
Şuwardı virdi lüʾlüʾyile ʿabher

Urup mercān-ı ter billūra pençe
Benefşe lāleye urmuş tapanca

24b Pes andan şordı yārānına ol yār
ʿAceb bilsem ki nʾoldı ol dil-efgār⁸⁷

⁸⁷ Dil-efgār: dil-figār: M

Belā-yı hicrile anda gidüpdür
Ya aña cevr-i devrān ne idüpdür

Didiler pādişāhā kām-kār ol
Hemīşe devletile ber-arār ol 395

ounmasun yavuz yel gülşenüñe
İlenmesün yaman el dāmenüñe

Kim ol u' cūbe-i devr-i zamāndur
Bulınmaz mişli geri bī-nişāndur

Olupdur 'aşuñile eyle meşhūr
Ki bilürler anı nezdik eger dūr

Eline aldı pes ol demde hāme
Hezārān midatile yazdı nāme

Taıyyāt ü du' ādan şoñra ol yār
Didi kim ey arīb-i zār ü bīmār 400

Saña çün ide mektüb-ı maabbet
Keremden eyleyüp lu ü mürüvvet

25a Şeref baışla utlu şobetüñden
Sa' ādet ehli eyle idmetüñden

Çadem kı1 rence kıalmadı kıarārum
Dükendi Şabr gib(i)⁸⁸ iħtiyārum

Egerçi ‘ aŐkuña yokdur nihāyet
Benüm de Őevkıuma yok ħadd ü ğāyet

Egerçi derd-mend ü pür-belāsın
Cefā vü ħasretile mübtelāsın 405

Velī derdüñ o deñlü kııldı te’sir
Ki dilde ħiç ğayra kıalmadı yir

Yazıldı çünkim ol mektüb-1 cān-süz
Virür bir peyke ol yār-1 dil-efrüz⁸⁹

Didi kim ceħd idesin duriŐesin
Bir iki günde aña iriŐesin

Bilürdi çünkim ol ferzāne kıaŐid
Ne yerde olduğın pes oldu kıaŐid

Çü yüz dutmıŐdı aña baħt ü iķbāl
İrer ta’ cīlile ol Şehre fi’l-ħāl 410

25b Görür bir Őehr kim yokdur naziri
Bütün dünya degül ‘ aŐr ü ‘ aŐiri

⁸⁸ Gibi: gib: M

⁸⁹ Dil-efrüz: dil-fürüz: M

Eger Ç̇indür ve ger Mâç̇in ü Ferhâr
Yedi iql̇imden anda eŖer var

TemâŖâ eyleyüp her gūŖesini
Ṭaleb kılrdu ol zâr ü hâżini

Görür nâ-geh ḥalâyık cem^c olmiŖ
Der ü ḋivâr enbühile ṭolmiŖ

Ṭurur ortada bir ḋivâne-i mest
Ki bilmez ṅist midür kendü yâ hest 415

Cihân aña vü ol ḥâline meŖgûl
Yanında bir durur sultânla kûl

Geḣi âh ü fiğân ü nâle eyler
Geḣi derd-i dilin kendüye söyler

Geḣi bir dem ṭurur ḥayretde ḥâmûŖ
Geḣi Ŗevk ü maḥabbetden ider cûŖ

Çü diğkatle nazâr kıldı yüzine
Tefekkürle kulağ urdu sözine

26a Yaç̇in buldı budur maç̇sûd-ı dil-ber
Yanına vardı didi ey sūḥan-ver 420

Selâm eyler saña ol mihr-i pertev
Senüñ ḋivâneñ olmiŖ ol meh-i nev

Ġam-ı hicrũnle gũnli mũnkesirdũr
Ṭapuña cān ũ dilden muntazırdur

Pes andan nāme-i gevher-niṣārın
Ṣunup aldı mecāl ũ iḥtiyārın

Çũn iṣitdi anı lā-ya^ç kııl oldu
Hem-ān-dem gitdi ^ç aklı bī-dil oldu

Ne mektũb oğumağā ṭāğatı var
Ne ḥod⁹⁰ sũz sũylemege ḳudreti var 425

Ferahdan ol ḳadar ṭarıldı cānı
Yaḳın oldu revān ola revānı

Birez çũn cem^ç kııldı kend'özini
Ṭa^ç aḳḳul itdi fi'l-cũmle özini

Didi ey ^ç izzet ıssı ehl-i devlet
Ḥuceste-ṭālī^ç ũ ferḥunde-ṭal^ç at

26b Sũzũn bu ḥaste gũnlũme em oldu
Yũregũm yarasına merhem oldu

Bu ŧerbet ola cũllāb-ı behiṣṭī
Eger degũlse zehriyle siriṣṭi 430

⁹⁰ Hod: Hoz: M

Ne hōş kılduñ benüm kaçdumı taḥkīķ
Eger eylemeziseñ beni taḥmīķ

Velī müstağnīdür ol ben faķīrüm
Beğāyet muḥteremdür ben ḥaķīrüm

Añar mı zerre 'i ḥurşīd-i tābān
Gedāyı yād ider mi şāh-ı devrān

Çün andan ḥaşılum derd ü belādur
Naşībüm miḥnet ü renc ü 'anādur

Beni ḳo fırķat ü ḥasretde bī-bāk
Olayın āteş-i hicrānla ḥāk

435

Ezelde buyimiş ḳismet ne çāre
Çekeyin ğuşsa vü zaḥmet ne çāre

Ayıtdı aña ol ferzāne ḳāşid
Ki yaraşmaz saña bu fikr-i fāsīd

27a Çü 'aşķ içinde şıdķ ü 'iffetüñ vār
Gümān itmek revā mı baña ey yār

Añun ḥaķķı ki Ḥallāk-ı cihāndur
'Alīm-i āşikāre vü nihāndur

Beni gönderdi ol dil-ber ḳatuña
Ḳatı müştāk olupdur ḥazretüñe

440

Başında ‘aşkuñ ü gönlinde fikrũ
Hayālũdür gözinde dilde zıkrũ

Ġam-ı hicrũ katı bīmār idũdür
Şafā vü zevkden bizār idũdür

Hemān te’hĩr kılma gel gidelũm
Varalum dil-berile ‘iş idelũm

Çü anda’şitdi inandı hem-ān-dem
Yola ‘azm eylediler řād ü ħurrem

Binerler ikisi bir bād-pāyĩ
Kim irmez gerdene mürġ-ı hevāyĩ

445

Segũrdür şanasın boşandı bāġdan
Her adımda geçer bir iki řaġdan

27b Muvāfiķ oldu çũnkim rũzgārı
Hemān ol gũnde buldı kũy-ı yārı

İrişür dergehine sũr‘ atile
Turur lĩkin hezārān ħayretile

Tarabdan yād kıldı kend’özini
Şaġabdan eyliyemez fehm özini

Bu yaña ol meh-i pākĩze-manşar
Oturmuş munşazır yolları gözler

450

Girür nâ-gâh bir kûl hâlvetine
Du‘â vü hîdmet eyler hâzretine

Der ey sultân-1 ‘âlem şâh-1 devrân
Meh-i tâbende vü hürşîd-i rahşân

Hemişe devletile müstedâm ol
Şafâ vü ‘îşretile şâd-kâm ol

Kapuya geldi bir peyk-i hüceste
Yanınca bir za‘îf ü zâr ü haste

Naḥîf olmuş o deñlü fûrkatile
Ki görünmez meger kim diḳḳatile

455

28a Eger mûr üstine düşerse duymaz
Ve ger üstine kıl düşerse döymez

İçerü girmege destûr ister
Nedür fermân-1 şâh-1 ‘adl-güster

İşitdi çünkim ol sözi hem-ân-dem
Çıkar nâzile istikbâle hurrem

Çü gördi ‘âşîk ol yâr-1 güzîni
Düşer ayağına sürer yüzini

Yogidi aña lâyıḳ armağanı
Güherler saçdı çeşm-i dür-feşânı

460

Terahhüm eyleyüp ol mihr-i rahşân
Keremden eyledi çok luğ u ihsân

Ḳamu 'ahdini yirine getürdi
Telâttuf birle toprağdan götürdi

Şorar hâlin cefâ vü hasretile
Diler hâlin vefâ vü re'fetile

Didi şimdengirü ol şâd ü handân
Ki tenden istemez ayrılmağa cân

28b Egerçi sende var şevk ü ta' aşşuk
Hezâr ol deñlüdür bende ta' alluk

465

Eger bād-ı ecel şavursa gerdüñ
'Alâkañ kesmeyem gitmeye derdüñ

Çü haşr ola dirile halk-ı 'âlem
Olısaruz ikimüz yine hem-dem

Pes andan aldı elini eline
Girürler şâd ü hurrem menziline

Yogidi çünkim anda hiç deyyâr
Kemâl-i luğfin izhâr itdi ol yâr

Çü bu maşşûdı tälîb ide hâşıl
Haḳıḳat bir olur mevşül ü vâşıl

470

Bulmaz bu maqāma cān ü dil rāh
Bu hāletden olamaz ‘aql āgāh

Qılır nuṭṭ ebkem ü idrāk ḥāyir
Olur ‘āciz ḥayāl ü fikr ḳāşır

29a Olur çün kılmaz andan bir ser-i mū
Gören o söyleyen o diñleyen o

Şunar bezm-i fenāda cām-ı bāḳī
Olur kendü muğannī kendü sāḳī

Bu meşhedde k’irür cāna tecellā
Söz üküş dimemekdür līkin evlā

475

Ḥātīme

Bu cevr-i devrle mehcūr ü bīmār
Ġam-ı hicrānla zār ü dil-fiğār

Ḥasan dermānde-i derd-i maḥabbet
Ḳadīmī sākin-i kūy-ı melāmet

Olup ḥālī cihān endişesinden
Ferāgat bulmuşidi pişesinden

Olup maḥzūz ‘ilm ü ma‘rifetden
Tecerrüd bulmuşidi her şıfatdan

29b Varidi ṭab‘ inuñ çün şevḳ ü derdi
Ġazel ṭarzında ḥālīn nazm iderdi

480

İderdi niçe beyt-i h̄ub bünyād⁹¹
'Aceb mi derdi olan kılsa feryād

Velī çün şuğl-ı dünyā başa geldi
Belā girdābı başdan aşı geldi

Ola çün vaqt-ı mecmū'ı perişān
Olur mı kimse kendin dirmek āsān

Çü şāfī olmaya āyine-i dil
Olur mı şūret-i ma' nā mümeşşil

Küşāde olmaya çünkim mecārī
Revān olur mı hergiz mā-i cārī

Ne luṭfi olısar ṭab' -ı ḥazīnūñ
Ne şı'ri ola cān-ı pür-eninūñ

Velī ṭab' -ı ḥazīnūmden nümūne
Didüm bir niçe söz ehl-i fūnūna

30a Gülistāndan virür bir gül nişāne
Yiter bir āh-ı sūzān ' aşıḳāna

Ki gelmez derdsiz āh-ı ciger-sūz
Ya söz olur mı bī-ma' nā dil-efrūz⁹²

⁹¹ Bünyād: bünyâz: M

⁹² Dil-efrūz: dil-fürûz: M

Ola kim yār olup iqbāl ü devlet
Ola bu muhtaşar maqbül-ı hâzret 490

Qılup ‘ayn-ı ‘inâyetden nezâre
İde ben hastenüñ derdine çâre

Çü cāndan eyledüm ihlâşa niyyet
Qabül it gerçi yoqdur qâbiliyyet

Nuḥâsı cevher-i luḥfuñ zer eyler
Türâbı misk taşu gevher eyler

Kime kim eyleye fazluñ şefâ‘ at
Bizedür ‘aybı vü ‘isyânı ṭâ‘ at

Ġarâz ‘arz-ı taḥiyyatdur ṭapuña
Murâd i‘lâm-ı hidmetdür ḳapuña 495

30b Eger luḥf idesin iḥsân senüñdür
Quluñın bî-riyâ fermân senüñdür

İlâhî döndügince çarḥ-ı ‘âlî
Olup iqbāl ü baḥtı lâ-yezâlî

Qalup dillerde bâḳî yaḥşi adı
Qıla dehri münevver ‘adl ü dâdı

Sa‘ âdet rehberi devlet ḳarîni
Zafer hem-râhı nuşret hem-nişîni

Cihāna devletile āmir olsun

Zamāna hikmetile ‘āmir olsun

500

SONUÇ

Şevk-nâme, Türk edebiyatında mesnevî nazım şekliyle kaleme alınan sergüzeşt-nâme türünde bir eserdir. Şimdiye kadar herhangi bir çalışmanın konusu olmayan, 15. yüzyıl şairlerinden olduğunu düşünülen Hasan hakkında bilgi verilip *Şevk-nâme*'nin çeviriyazı metni ve incelemesi, bu çalışma ile ortaya konulmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde öncelikle klâsik Türk edebiyatındaki sergüzeşt-nâme türüne, *Şevk-nâme*'nin bu türün içindeki yerine ve Hasan mahlasını kullanan şairlere değinilmiş akabinde eserden hareketle *Şevk-nâme*'nin şairi Hasan hakkında mümkün olduğunca bilgi verilmiştir. Bu güne dek sergüzeşt-nâmeler üzerine birçok araştırma yapılmış ve bunun sonucunda edebiyatımızda 21 sergüzeşt-nâme tespit edilmiştir. İncelediğimiz metnin sergüzeşt-nâme özelliği taşıması, Türk edebiyatındaki sergüzeşt-nâmelere ve dolayısıyla literatüre yeni bir eser ve şairi kazandırması bakımından *Şevk-nâme*'yi önemli kılar.

İkinci bölümde *Şevk-nâme* şekil ve muhteva yönünden incelenmiştir. Bu incelemede öncelikle eserin adı, nazım şekli ve türü, yazılış tarihi, beyit sayısı ve nüshası hakkında bilgi verilmiştir. Akabinde aruz ve kafiyenin eserde kullanımı hakkında bilgi verilmiş, eserdeki aruz ve kafiye kusurları eserden örnek beyitlerle ortaya konulmuştur. Muhtevâ bölümünde ise eserde yer alan on bir bölümün içeriği üzerinde -özetlenerek- durulmuştur.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise *Şevk-nâme*'nin çeviriyazı metni verilmiş, metinde tespit edilen imlâ hataları dipnotla gösterilmiştir.

Bu yüksek lisans tezi, şimdiye kadar gün yüzüne çıkarılmayan şair Hasan ve eseri *Şevk-nâme* hakkında yapılan ilk çalışmadır. Tek nüshasının Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde olduğu saptanan ve üzerinde şimdiye dek herhangi bir çalışma yapılmadığı görülen *Şevk-nâme* ve şairi Hasan hakkında yapılan bu çalışmanın Türk edebiyatı literatürü ile sergüzeşt-nâme alanında yapılacak çalışmalara önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahdî. (2005). *Gülşen-i Şu'arâ*, (haz. Süleyman Solmaz), AKMB Yay., Ankara.
- Âlî. (1994). *Kühü'l-ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (haz. Mustafa İsen), AKM Yay., S. 93, Ankara.
- Ali Emîrî. (2014). *Tezkire-i Şu'arâ-yı Âmid*, (haz. Doç. Dr. İdris Kadıoğlu), Sonçağ Yayınevi, Ankara.
- Âşık Çelebi. (2010). *Meşâirü's-şu'arâ (İnceleme-metin)*, (haz. Filiz Kılıç), C. II, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Beyânî. *Tezkiretü's-şu'arâ*, (haz. Aysun Sungurhan Eyduran), (Çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10733,metinpdf.pdf?0>, (Erişim tarihi: 19. 10. 2016).
- Çelebi, Kınalı-zâde Hasan. (2014). *Tezkiretü's-şu'arâ*, (haz. İbrahim Kutluk), C. I, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Çelebi, Tâci-zâde Cafer. (2006). *Heves-nâme (İnceleme- Tenkitli Metin)*, (haz. Dr. Necati Sungur), TDK Yay., Ankara.
- Devellioğlu, Ferit. (2008). *Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara.
- Ercilasun, Ahmet Bican. (2004). *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Akçağ Yay., Ankara.
- Erdem, Sadık. (2014). *Tezkire-i şu'arâ*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Fatin, *Hâtimetü'l-eş'âr*, (haz. Ömer Çifçi), (Çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10736,metinpdf.pdf?0>, (Erişim tarihi: 19.10.2016)
- Gökalp, Halûk. (2006). “Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Adana.
- İpekten, Haluk vd. (1988). *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB Yay., Ankara.
- Kepecioğlu, Kâmil. (2010). *Bursa Kütüğü*, C. II, Bursa Kitaplığı.

- Latîfî. (2000). *Tezkiretü'ş-şu'arâ ve Tıbsıratü'n-nuzamâ (İnceleme-Metin)*, (haz. Rıdvan Canım), Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.
- Mehmed Rıza, *Tezkire-i Rıza*, (haz. Gencay Zavotçu), (Çevrimiçi), <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10746,metinpdf.pdf?0>, (Erişim tarihi: 19.10.2016)
- Mehmed Tevfik. (2012). *Kâfile-i Şu'arâ*, (haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz, müjgân Çakır, Hanife Koncu), Doğu Kütüphanesi, İstanbul.
- Safâyî. (2005). *Tezkire-i Safâyî (Nuhbetü'l-âsâr min Fevâ'idi'l-eş'âr)*, (haz. Pervin Çapan), AKMB Yay., Ankara.
- Saraç, M. A. Yekta. (2012). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşbu Yay., İstanbul.
- Sehî Bey. (1980). *Heşt Behişt*, Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.
- Süreyya, Mehmed. (1996). *Sicill-i Osmânî*, C. II, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Şemseddin Sami, *Kamusu'l-A'lâm*, (Çevrimiçi), <http://www.kamusulalam.com/>, (Erişim Tarihi: 21. 10. 2016).
- Şentürk, Atilla ve Kartal, Ahmet. (2015). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yay., bs. 10, İstanbul.
- Tarama Sözlüğü, (2009). *(XII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü)*, C. I-VII, TDK Yay., Ankara.
- Tavukçu, Orhan Kemal. (2010). "Sergüzeştname", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVI, TDV. Yay., İstanbul.
- Tuman, Mehmet Nail. (2001). *Tuhfe-i Nâilî (Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri)*, (haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı), C. I, Bizim Büro Yay., Ankara.
- Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, (Çevrimiçi), <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/>, (Erişim tarihi: 16.11.2016)

